

JAN ROZWADOWSKI.

BULLA Z ROKU 1136

JAKO NAJSTARSZY ZABYTEK JĘZYKA POLSKIEGO

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO.
1909.

Corrigenda.

str. 447, osobnej odbitki 15, w. 4 od dołu: Chorstlino — czytaj:
Chrostlino.

str. 448, os. odb. 16, dodaj w porządku alfabetycznym: Czecz^z i. :
tosamo imię w załączonym dokumencie z r. 1204 (*Cecer*);
nazwisko *Czczor* (Kraśniński) i (z ludową wymową) *Cecuro*
(*ibid.*); por. niżej Uwagi § 5.

str. 454, os. odb. 22, dodaj w miejscu alfabetycznym: *Cuiauia* m.:
per cuiuuiam 35: Kujawy.

36 str. 468, os. odb. 36, w. 11 od dołu: Żnejn — czytaj: Żniejn.

str. 474, os. odb. 42, w. 9 od dołu: ę — czytaj: o.

Z księgozbioru
Tadeusza Lalika

JAN ROZWADOWSKI.

BULLA Z ROKU 1136

JAKO NAJSTARSZY ZABYTEK JĘZYKA POLSKIEGO

W KRAKOWIE
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ
DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO.
1909.

2/5 57

1.8

Osobne odbicie z t. IV. Materiałów i prac Komisji językowej Akademii Umie-
jętności w Krakowie, str. 433-487.

B. 5594

Jan Rozwadowski.

Bulla z r. 1136

jako najstarszy zabytek języka polskiego.

Słusznie i pięknie nazywa Brückner ten dyplomata „złotą bulą¹⁾ języka polskiego“ (Dzieje języka pol. 56). Rozpoczyna się nim świetnie historyczna epoka naszego języka²⁾ i należy

¹⁾ Brückner tak pisze stale: bula. — Taksamo lub podobnie nazywa B. naszą bullę jeszcze w kilku innych miejscach.

²⁾ Starszych dokumentów autentycznych, któreby zawierały znaczniejszą ilość nazw lub imion polskich, niema. Stojący na czele (nr. 1) kodeksu tynieckiego przywilej legata Idziego, datowany z r. 1105, a zachowany w transumpcie z r. 1275, zawiera wprawdzie koło 80 imion poddanych, ale jest falsyfikatem XIII wieku. Polega on naturalnie na starej zapisce lub starych zapiskach (pr. Kętrzyński Studyja nad dokum. XII. wieku 81 = RWHF XXVI 281. Piekosiński Zbiór dokum. 15 [243]), ale 1) niewiadomo, czy tylko na jednej z r. 1105, a co gorsza 2) zachowany tekst zawiera wiele błędów, wreszcie 3) nie miałem fotografii. W każdym razie zaznaczam, że z językowego stanowiska rzecz oceniając nie można w tych imionach, tak jak są ogłoszone i o ile są jasne, nie znaleźć, coby się XII wiekowi sprzeciwiało. Jeszcze starszym byłby przywilej Bolesława dla klasztoru mogilnickiego, datowany z r. 1065, a zachowany w transumpcie Mieszka Starego z r. 1103 (!), ale i on jest falsyfikatem XIII wieku. Ów przywilej Bolesława zawiera również sporo nazw i imion, przeszło 70 nazw geograficznych i koło 70 imion osobowych, z czego 54 poddanych klasztornych, a rzecz się ma podobnie jak przy poprzednio wspomnianym dokumencie: nadanie polega niewątpliwie na autentycznych za-

mu się też największa uwaga z naszej strony. Korzystając tedy ze wspaniałego wydawnictwa, które nam teraz robi dostępnymi oryginalne dyplomaty¹⁾, postanowiłem materiał językowy, zawarty w bulli z r. 1136, ponownie, w postaci już zupełnie pewnej, zestawić i, o ile to w mej mocy a potrzeba, wyjaśnić.

Wymieniona bulla zawiera jak wiadomo okrągło licząc 410 nazw osobowych (przeważnie) i miejscowych, z których jednak pewna ilość, zwłaszcza pospolitych wówczas nazw względnie imion osobowych, po kilka razy się powtarza. Osoby, których imiona (nazwy) bulla wymienia — to wszystko poddani we włościach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego (albo, jak się wtedy mówiło, gnieździńskiego), rolnicy przeważnie, parobcy i t. d. Cały dokument pisany jest bardzo starannie; odczytanie obchodzących nas tu nazw polskich przeważnie nie przedstawia żadnej trudności ani zostawia wątpliwości; ortografia, znana i z innych dyplomatów XII (i XIII) wieku, jest właściwie nienajgorsza, lepsza niż pisownia wielu późniejszych czysto polskich zabytków.

Dotychczasowe wydania w obu Kodeksach dyplomatycznych wielkopolskich (starszym Raczyńskiego i nowszym poznańskim), u Lelewela (*Polska wieków średnich*, t. III) i najnowsze Piekosińskiego (*Zbiór dokumentów średniowiecznych = Studya, Rozprawy i Materiały* . I, 5) pozostawiają tak wiele do życzenia, że trudno się powstrzymać od gorzkich uwag na ten temat. Pokazuje się, że cały poprostu materiał językowy, zawarty w różnego rodzaju dokumentach wymaga gruntownej rewizji, bo i wydania najstarszych rot sądowych (z końca XIV wieku)

piskach, ale czy rzeczywiście imiona poddanych pochodzą z r. 1065, jak chce Kętrzyński (l. c. 75 nst., reszta przywileju z połowy XII w.), czy też cały przywilej pochodzi z r. 1145, jak chce Piekosiński (l. c. 110 nst.), nie wiem. W każdym razie pisownia imion poddanych, względnie wymowa której jest odbiciem, nie może pochodzić z drugiej połowy XI wieku, ani nawet pierwszej XII-go; zresztą nie miałem fotografii w rękach. Do obu tych dokumentów wrócić może później przy sposobności. — W ten sposób najstarszym autentycznym źródłem języka polskiego jest bulla z r. 1136.

¹⁾ *Monumenta Poloniae palaeographica* edidit Stanislaus Krzyżanowski. I. Cracoviae 1907.

zawierają przeważnie dużo błędów. A przyznam się, że brak ścisłości, jaki okazali nasi historycy i prawnicy, usposabia dość pesymistycznie także np. co do wiarygodności wydania Biblii królowej Zofji, zrobionego jak wiadomo na podstawie podobizny, dokonanej przez Piekosińskiego; są tam bardzo dziwne rzeczy. Prawdę mówiąc to szkoda było ogromnego nakładu pracy i ścisłości, zawartych w znanej książce Baudouina de Courtenay o staropolskim języku¹⁾ dla tak nędznego materiału.

Co się tyczy opracowania imion i nazw polskich, zawartych w bulli z r. 1136, to prócz uwag wydawców, dotyczących identyfikacji nazw geograficznych i dzisiejszego ich brzmienia mamy wymienioną pracę Baudouina de Courtenay, w której, w słowniku, są zawarte wszystkie imiona (nazwiska) i nazwy zabytku w transkrypcji fonetycznej, oddającej ich przypuszczalny wygląd współczesny i w pisowni oryginału wedle starszego kodeksu wielkopolskiego; znaczną część materiału omawia także Brückner w „Dziejach języka polskiego“ (str. 56 nast.). Prócz tego wymieniam uwagi Małeckiego *Studium nad bullą Inocentego II. z roku 1136 ... Poznań 1894* (odb. z *Roczn. Tow. Przyj. Nauk poznań. XX*), dotyczące identyfikacji nazw geograficznych, kilka uwag Kętrzyńskiego l. c. (2)46—(2)50 i Zakrzewskiego *St. Studya nad bullą z r. 1136* Kraków 1901 (= *RWHF XLIII*). Szczególnie zwracam uwagę na spis imion ludności niewolnej z dokumentów XII i początku XIII w. u Zakrzewskiego l. c. 71—8, oraz na spis imion ludności włościańskiej w dobie piastowskiej u Piekosińskiego *Ludność wieśniacza 129—45* (= *Studia, Rozprawy i Materyały I [205]—[221]*). Mimo tych prac myślę, że nowe opracowanie, które obecnie daję, nie będzie zbytteczne. Po pierwsze z powodu już wzmiankowanego, że teraz możemy ostatecznie ustalić oryginalny wygląd zapisanych imion i nazw; powtóre dlatego, że zabytek jest bardzo ważny, a „*Monumenta Poloniae palaeographica*“ nigdy nie będą dostępne dla szerszego koła interesowanych²⁾: to też polonista, zwłaszcza stu-

¹⁾ О древне-польскомъ языкѣ до XIV-го столѣтія. Lipsk 1870. ²⁾ *Podręczne Album palaeographicum* ed. St. Krzyżanowski. Cracoviae 1907 nie zawiera naszej bulli.

dent. może wymagać, aby materiał językowy, zawarty w bulli z r. 1136, miał zestawiony i objaśniony w postaci i wydaniu przystępnym — przyda się to zresztą może i historykom; po trzecie mam nadzieję, że to i owo dodałem de meo dla wyjaśnienia zapisanych imion i nazw dokumentu, oraz dla historycznej fonetyki polskiej. Niechże to więc będzie przyczynkiem do bardzo pożądanego jakichś „Zabytków starej polszczyzny“, o których czas by był pomyśleć. Niewątpliwie inni także badacze, zajmujący się językiem polskim, zechcą na nowo poświęcić swą uwagę, wiedzę i bystrość naszemu zabytkowi, aby korzystając z mej pracy wątpliwości i błędy moje wyjaśnić i poprawić, a w takim razie z pewnością nie wiele nazw zostanie, które naszymi środkami nie dadzą się wogóle załatwić.

Praca moja składa się z wydania samego tekstu bulli in extenso; dalej idzie materiał językowy z bulli, ułożony alfabetycznie z transkrypcją i objaśnieniami, główna część pracy; następnie osobne uwagi językowe, rozbierające kilka punktów historycznej głósowni polskiej w związku z naszym zabytkiem; wreszcie jako ważny dodatek dokument trzebnicki z r. 1204¹⁾, bo jestto drugi z kolei oryginalny dyplom, podający znaczną ilość imion osobowych i nazw geograficznych polskich.

Co się tyczy wydania tekstu bulli z r. 1136, to polega ono oczywiście na fotograficznej podobiznie, wielokrotnie przestudjowanej. Wydanie tekstu przywileju trzebnickiego z r. 1204 polega również na fotografji z MPP. Wszystkie wątpliwe miejsca obu dokumentów, zwłaszcza zaś bulli przeszedłem także z prof. Stanisławem Krzyżanowskim, wydawcą MPP, za co mu i na tym miejscu najserdeczniej dziękuję. Prócz tego porównał na moje życzenie Dr. Franciszek Duda wszystkie wynotowane przezemnie wątpliwości z fotografjami, co także nie było bez korzyści. Zaznaczam jeszcze, że prof. Krzyżanowski posiada osobną, bezpośrednią fotografję z bulli, niezmiernie ostrą i wyraźną, tak że kilka wątpliwości, nasuwających się przy używaniu reprodukcji

¹⁾ Haeu-ler Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels nr. 10, Grünhagen Regesten nr. 94 = MPP XXV. U H., którego wydanie polega na widymowanej kopji Wattenbacha, jest dużo błędów: także niemiecka ścisłość niezawsze wytrzymuje krytykę.

z fotografii, jaką dają MPP, usunęło się przy jej pomocy stanowczo. Mogę śmiało powiedzieć, że wydanie moje jest zrobione z całą filologiczną ścisłością: zresztą oba dokumenty są ogółem biorąc doskonale zachowane. Wszystkie skróty, to jest litery nie wypisane, zaznaczam, rozwiązując je. antykwą. Słowniczek, w którym zestawilem cały materiał polski z bulli, jest urządzony w ten sposób. Na czele każdej pozycji stoi transkrypcja polskich wyrazów (imion i nazw)¹⁾ bulli zapomocą dzisiejszej pisowni: ponieważ absolutnie dokładnej transkrypcji fonetycznej dać nie można, więc zaznaczyłem w niej w przybliżeniu tylko następujące punkty, w których na pewno wymowa ówczesna się różniła od nowoczesnej i o których możemy mniej więcej wiedzieć jak, t. j. 1) nosówkę, której dziś odpowiada zarówno *ę* jak *ą* (wymawiane jak *o*) po niepalatalnej czyli t. z. twardej spółgłosce, oznaczam przez *ǫ*, co wskazuje na wymowę nosowej pełnogłoski (samogłoski), leżącej między pełnogłoską *a* a pełnogłoską *o*. bliższej jednak głosce *a* (nie zaś jak nasze *ą*, to jest nosowe *o*, ani *ę*); 2) spalatalizowane czyli zmiękczone *ł d r*, które następnie przeszły w *ć dź rz*, oznaczam przez *l d r*, ewentualnie przed samogłoskami *a e o u ę*: *l^a d^a r^a*, a przed samogłoską *i*: *lⁱ dⁱ rⁱ*; w ten sposób, nie odbiegając bardzo od pisowni bulli ani od dzisiejszego wymawiania (po części i pisowni) zaznaczyłem, że wówczas nie wymawiano jeszcze naszych *ć dź rz*, tylko silnie spalatalizowane (zmiękczone) *ł d r*; 3) nie oznaczałem późniejszych t. z. pochyłonych samogłosek *á ó é*, ponieważ wówczas w każdym razie ich nie było w tej postaci. Poza tym użyto dzisiejszej formy piśmiennej jako ogólnej orientacji. Po transkrypcji następuje odnośny wyraz w pisowni oryginalnej²⁾: na trzecim miejscu dzisiejsza forma nazw geograficznych oraz imion własnych³⁾,

1) Stojące po nich m. = miejscowość, i. = imię (osoby).

2) drukowane kursywą, skróty rozwiązane antykwą.

3) tych ostatnich, o ile zachodziła tego potrzeba (wobec różnicy fonetycznej), lub o ile są jeszcze używane. Źródła, z których cytuję paralele, są każdorazowo wymieniane. Nazwiska, wzięte z księgi adresowej Krakowa, oznaczone są przez: Krakow. Korzystałem też z rękopiśmiennego spisu nazwisk szlacheckich, ułożonego przez Huberta Krasińskiego, a znajdującego się w Akademji Umiejętności. Spis ten

poczynam uwagi językowe, o ile zachodziła tego potrzeba; paralelimion, zaczerpnięte z nazw geograficznych (przyczym proste „pr. miejscow.“ znaczy: porównaj nazwę miejscowości, zaczerpniętą ze Słownika gieogr.) oraz, wedle przypadkowo posiadanego materiału, z dzisiejszych nazwisk oraz imion i nazwisk w dawniejszych źródłach. Nie ulega wątpliwości, że prawie każde z najstarszych imion resp. nazw osobowych polskich żyje jeszcze po dziś dzień, jak przekonuje nietylko np. próba Sikorskiego O nazwach rodowych ludu tarnowskiego (Pamiętnik III. zjazdu historyków polskich .. I. Referaty. Kraków 1900, ale i osobiste doświadczenie każdego z nas: chodząc np. po Krakowie, wzgl. przeglądając jego księgę adresową spotykamy nietylko *Librantów* (\Leftarrow *Liutprand*, *Luitbrand*), *Jamróżow* (\Leftarrow *Ambroży*) i t. d., ale także *Bodzętów* i t. p. Brak nam jednak dotąd systematycznego zbioru całego dzisiejszego onomasticon: myśl poruszano zresztą niejednokrotnie, między innymi niedawno i ja w Akademji Umiejętności: może też akcja odnośna przyjdzie do skutku. Dodaję tu także ważniejsze „*variae lectiones*“ dotychczasowych wydawców dla uzasadnienia wyrażonego wyżej ostrego o nich sądu. Tylko odstępstwa starszego kodeksu wielkopolskiego, na którym wyłącznie opierał się Baudouin de Courtenay, pominąłem, bo zawiera taką masę błędów (niektóre litery stale fałszywie czytane), że szkoda czasu; to samo odnosi się do Lelewela. Opuściam też te błędy ważniejsze KDW i Piekosińskiego, które poprawili Kętrzyński i Zakrzewski.

W końcu dodaję, że prof. Krzyżanowski na moją prośbę postara się o fotografie kart rękopisu, zawierających znane wpisy imion do bractwa klasztoru lubińskiego: będziemy mieć wtedy trzeci obszerny spis imion polskich obok bulli z r. 1136 i przywileju trzebnickiego z r. 1204, od którego zresztą jak wiadomo spis lubiński jest początkiem swym trochę starszy, w postaci autentycznej. Czwarty obfity spis, nekrolog wrocławski (przypomniał mi go prof. Łoś), wydany przez Brucknera *AfslPh* X 372—4, zachował się niestety w dosyć błędnym odpisie z końca XIII w.

staranny, ułożony na podstawie herbarzy i rozmaitych oficjalnych spisów obejmuje okrągło 32,000 nazwisk szlacheckich z obszaru dawnej Polski. Cytaty oznaczam przez: Krasiński.

Tekst bulli z r. 1136.

Innocentius episcopus seruus seruorum dei: venerabili fratri Iacobo Gneznensi archiepiscopo eiusque succesforibus canonice substituendis; in Perpetuam Memoriam ||

Ex commisso nobis adeo apostolatus officio uniuersis dei fidelibus debitores existimus. Et quanto Poloniorum regio in remotioribus mundi partibus sita esse cognoscitur. tanto ei propensiori studio nos con || uenit inminere. et apostolice tuitionis. atque auctoritatis necessaria munimenta conferre. Dignum est equidem ut qui ad ecclesiarum regimen assumti sumus proearum libertate solliciti uigilemus. et neprauorum homi || num molestiis agitentur. aut per eos suis bonis et possessionibus quocumque tempore destitui ualeant. salubriter prouidere curemus. Quamobrem uenerabilis frater Iacobe tuis postulationibus clementer annuimus. et || gneznensem ecclesiam cui deo auctore presides. apostolice sedis priuilegio comunimus. Statuentes ut quascumque possessiones. quecumque bona iuste et canonice eadem ecclesia possidet. aut infuturum rationabiliter poterit adipisci: firma tibi || tuisque succesforibus et illibata seruentur. In quibus hec propriis nominibus exprimendo¹⁾ subiunximus. De gnezden. De oftrov. delectna. de Nakel usque ad fluium plituiza. de landa. decalis. dechezram. de Ruda. plenarias decima || tiones. annone. mellis. et ferri. tabernarum. placitorum pellicularum mardurinarum. et uulpinarum. porcorum theloni. tam in ipsa ciuitate quam per omnes transitus. ciuitati vel castellis nominatis adiacentes. Item prouincia deznein. cum decimis. cum || foro. cum lacubus et cum omni iurisdictione seculari. his contenta villis. Grochouisca cum his possessoribus. Dureviz. Radenta. Mislac. Sirac; Staribiscupici cum his. Zlauof. Ruz. Sul. Balouanz. Vitoffa. Pantis. Zmarsc.²⁾ || Miloch. Craic. Negloz. Conus. Dal. Marlec. Criž. Pojdech. Redanta. Zmogor. Domc. Digoma. Gobilca. Parech. Clobuchec. Pampic. Candra. Comor. Sdomir.³⁾ Pandetech. Quorum quidam in Zagorin manent;

1) sic.

2) s suprascripta.

3) r uti uidetur ex t correcta.

- 10 *Scaple*¹⁾ cum *his*²⁾ || *Ocroz. Smars. Cyrnela. Zdeuy. Sarnota. Sulec. Milochat. Chrap. Dlotla. Tais. Goli. Sedlon. Cofstol. Milich. Lederg. Sulirad. Puca. Item. Sirdnici cum his possessoribus Carna. Dobec. Milej. Snouid. Targoffa. Tyrpis. Me* || *sec. Mantina. Louanta. Item Potulino. cum his. Suirsc.*³⁾ *Boranta. Curaffec. Selistriy. Redec. Item. Opole cum his. Chotan. Sulizlav. Milej. Dobros. Vffebant. Viffima. Radotech. Cofuffec. Suc. Nadey. Milos. Volis. Duiſen. Cro* || *ſtauez. Goli. Croſt. Cuſſa. Domaſca. Rados. Soſtroch. Neſſul. Teples. Milej. Milachee et Mogilec. Sobanta. Nemiris. Item inuilla ſagitariorum Golec cum focis ſuis. Item Dochunov. cum his. Zach. Oſar. Dalof. Siman. Item Go* || *rice cum hiſtis. Carnes. Pouoz. Belina. Reck. Milic. Neſnavy. Buza. Milej. Item Dochunov cum his. Trup. Gores. Dobrina. Crſton. Negloz. Drogomizl. Pantif. Buze. Lucha. Milej. Deuentliz. Beſcoriſt cum poſſeſſoribus. Brodec. Chuze. Chropec. Blif. || Neudaſ.*⁴⁾ *Radoſt. Broda. Item Villa Piſcatorum cum his Vjemir. Miranta. Plaſte. Vjemir. Brucha. Nemir. Crik. Pella. Criſan. Bogdan. Carze. Pruſſota. Potr. Sdanto. Piſcor. Gogola. Blizuta. Sulidad. Sulis. Cecer.*
- 15 *Rados. Vrotis.*⁵⁾ || *Godes. Ninomizl. Dal. Domazul. Dobrozodl. Ziroch. Glouca. Sirozlau. Item Vruti cum his. Teſſimizl. Brodic. Zmars. God. Teſſimizl. Blizina. Tangomir. Zedlanta. Milouit. Pre-cart. Trebna. Goles et. Dalchic Item Ulchecov cum his poſſeſſo || ribus Ziroch. Vnemifl. Stres Chropec. Vnca. Goſtina. Parchina. Sinoch. Vneuit. Item Balouezici cum his. Radoſt. Dobromifl. criſan. Chelzt. Ies. Neuftrop. Razc. Chaianta. Rezc. Sdevy Zarbinouiz. Milouan. Sodlc. Neznavy. Sulic. Quafca. || Item Leſtniz. cum his Milovy. Pribiſſa. Vilchanta. Malifca. Cruſc. Bachora. Cjg. Baloffa. Vſſezodl. Ies. Trebemifl. Vilcan. Domay. Gan. Nemoy Crſton. Item Chomantovo. cum his. Sulichna. Miſlim. Suchora. Malozimiz. Sidlo. Jezor Bichek. Re || donc. Item Silche cum his. Silca. Milouan. Nezul. Radeta. Techuta. Zippen. Crepc. Zmil. Redof. Leſtniza. Vnemizl. Gamba. Bogumil. Item Sodouo cum*

1) c litterae a suprascripta. 2) s supraser.

3) c litterae s supraser.

4) litterae eu hand certissimae, at verisimiles. 5) s supraser.

his. Stanoch. Pifla. Boruch. Voian. Dargorad. Radoſt cui
 primogenitus Rpis. Nes ¹⁾ || da. Vilcoſ. Serucha. Blizohc. Rados.
 Radoſt. Ruſouiz. Item Dobrileuo cum hiſ poſſeſoribus. Suliſtry.
 Croſtauz. Rzek. Item Zueprauici cum hiſ. Cuſ. Crotoſſa.
 Oſlab. Suliuy. Radoſt. Cochān. Domauy. Item Liſſinino cum
²⁰ hiſ. Po || nat. Quatec. Targoffa. Stralec. Item Scarbinichi cum
 hiſ Budizlau. Mlodos. Vcad. Zuar. Zlauic. Cheſtoch. Grochot.
 Sdan. Darſc. hii omneſ cum aliis aduenis et omni poſteritate
 archiepiſcopales ſunt. Item ville archiepiſcopales circa gneſzdn.
 Keblo || uo. cuius poſſeſores hii ſunt. Dobron. Nenach. Vſton.
 Radoſt. Cramboſ. Ciz. Soſtros. Item Dambnicia. Radouit cum
 hiſ eiſ poſſeſores. Smarcek. Doman. Sedleuit. Locana. Veſtina.
 cum filiis eorum. Item Piſchino cum hiſ Blizc. Bogv || mil. Bogdan.
 Item Villa ſuper fluium Vna. quam tenuit olim ſtan. arator
 epiſcopi. Item Ville archiepiſcopi circa Calis. Rayzco. et alia
 ſeruidola quam ſuper Zuandri aquam appellauerunt. HIlme
 etiam cum omnibus incolis ſuis. Item Souici et Lochouici. ||
 Vzorouici. Vzorouici. Malonouici. Bralici. Domanouici. et
 ſuper aquam Oloboc Miſlentino. et ſuper campum Dambſco
 omneſ ſerui cum uilla ²⁾ eorum. Item Goſtonouici cum uilla
 eorum. Item ville archiepiſcopi circa Zeraſ. Zandeieuici. || Parno.
 Cluchici. Coberichesco. Gambiza. Iarotici. Manina. hee omneſ
 cum poſſeſoribus ſuis. Item Ville Circa. Spitimir. Ianouici.
 Tandov. Smolſco. ³⁾ Pricuna. Tvrcouici. Turcouiſte. Vneieuo.
²⁵ Karcho || uo. Miloſtouici. Gaſouo. Et Clonova ⁴⁾ cum poſſeſo-
 ribus ſuis. Item Milodat cum uilla et Zambatino que fuit
 Daugeri epiſcopi. Item Suloftouo ſuper fluium tena. Item
 Demiliche caſtello quod eſt deuratizlauen || ſi epiſcopatu. ple-
 narie decimationeſ per totum. ex hac parte Bariche. Item De-
 caſtellis. Ziraz. Spitimir. Malogoſt. Roſpra. Lunciz. Voibor.
 Sarnov. Skrin. plenariaſ decimationeſ annone. Mellis. ferri. ||
 pellicularum. Vulpinarum. et mardurinarum. Deplacito. Detaberniſ.
 Deforiſ. Detheloneo. tam in ipſiſ caſtellis quam in lociſ eiſ ad
 iacentibus per omneſ tranſitus. Dethelonec et decimali ebdomada.

¹⁾ s suprascr.

²⁾ vel villis.

³⁾ 3 suprascr.

⁴⁾ -a suprascr.

per omnes quod quot sunt dechrus || tov. usque inuislam. iuxta fluium ¹⁾. Pelza. Item plenarias decimationes super eos qui trebleuici et Radlici dicuntur. Item Loniche cum decimis. cum uillis et earum incolis. cum uenatione. cum castoribus. et cum omni pentos ¹⁾ || iurisdictione seculari. nulli preter episcopum respondere habet. Item Nir per totum inter tvr et cholm. cum castoribus et eorum custodibus. cum piscatoribus et uillis eorum
 30 tantum archiepiscopo pertinet. Item abbatia sancte marie || incastellolancicie cum centum seruis et uillis eorum cum quatuor scilicet. lacvbus ²⁾ Pretche. Chotle. Bezdeze. Brdouo. Item bralin cum sociis suis et uineis duabus et cultoribus ³⁾ earum cum uillis suis quarum una Plocensis. || altera Vladizlauensis castelli est. Pistores etiam et coci agazones. et sutores cum omnibus que in institutione abbacie eiusdem sunt ordinata. Item Manina ante castellum Zandomir cum rusticis et uillis eorum et omnibus || ad hec pertinentibus. Item castellum solche. cum omnibus pertinentiis non nisi archiepiscopo pertinet. Item Villa ante bitom que. Zuerfov dicitur. cum rusticis argenti fossoribus cum duabus ta || bernis non nisi ad archiepiscopi pertinet iurisdictionem. Item Aput ciuitatem cracovie. Sal archiepiscopi qui babiza nuncupatur. tantum sue respondet dicioni. Item Ville archiepiscopi circa cracoui || am hee sunt. Iureuici cum uilla eorum. Dancovo. Conecheno. Tyrno. Chroftlino. Croleuici. Zrenava. Et super Pregoni Rudnici. Tam Ville quam possessores
 35 earum || omni iure archiepiscopo pertinent. Item Villa in Zrem que Dolzco nuncupatur. Item Uille archiepiscopales Per cuiuuiam. Cholm. Conare. Bachora. Poddambim ⁴⁾. Hermanovo. Drua || levo. Et hee omnes cum suis possessoribus de possessione archiepiscopali sunt; Decernimus ergo ut Nulli omnino ¹⁾ hominum. liceat prefatam gneznensem ecclesiam. temere || perturbare. aut Aliquid dehis eius possessionibus auferre. vel auferendo retinere.

1) sic; s suprascr.

2) vox post suprascripta.

3) litterae cultori incertae.

4) sic, probab. pro Poddambi(?) et.

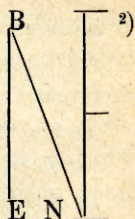
minuere. seu quibvſlibet moleſtiis fatigare. Si qua igitur impo-
 ſte || rum eccleſiaſtica ſecularis ue perſona hanc noſtre conſti-
 tutioniſ paginam ſciens contra eam temere ire tentauerit. ſecundo.
 Tercio ve || commonita. Niſi reatum. ſuum congrua ſatiſſactione
 correxerit: Poſtate honoris que ſui dignitate careat. Reamque
 40 ſe diuino exiſtere de perpetrata iniquita || te iudicio cognoſcat.
 et aſacraſſimo corpore et ſanguine dei et domini redemptoriſ
 noſtri iheſu xpisti¹⁾. aliena fiat Atque inextremo examine.
 diſtinc || te ulcioni ſubiaceat. Cunctiſ autem eidem loco que ſua
 ſunt ſeruantibus. ſit pax domini noſtri ieſu xpisti¹⁾ quatenuſ
 et hic fructum. bone || operationis percipiant. et aput diſtrictum
 iudicem pacem inueniant. Adicimus itaque ut nemini faſ. ſit.
 eccleſiam beati adalberti ſuper || poſſeſſione ruſticorum decetero
 infeſtare. aut eiſ exinde aliquam contradictionem inferre. quo-
 rum nomina hec ſunt. uidelicet et || officia. Ad officium agazo-
 num hii ſunt. Goſtiuuu. Uoiuta. Nezamizl. cum tribuſ fratribus
 Goſton; Datk. Radoſt. Mancoſſa. Nadey. Moꝝuta. Lagenarii
 45 uero ſunt hii Cri || ſan et Subic. cum fratribus. Bolech cum
 fratribuſ. Ruſtici uero ſunt hii. Modlenta. Smogor. Gneuoſ.
 cum fratribus. Tmina cum fratre. Piſcla. Maruzc. Zandey.
 Domauy. || Tycareuiz. Smogor. Vitoſ. Ruſſota cum filiis et
 fratribus. Item iuxta Ilme. Doluploꝝ cum filiis et cum Villa.
 Prozina. Dobrenta. Golec. Hii uero ſunt carpentarii. Vreſt. Tyſ.
 Dulgota. || Doman. Golian. Hoſpites uero ſunt hii. Polc. Pocaꝝ.
 Teſſanta. Lazina. Smarſ. Slimiſl. Vstech. Mantif. Godina.
 Panten. Cirnech. Modic. Goſton. Dobes cum filiis. || Milos. Cuafſec.
 Militeſ quoque hii ſunt. Zoba. Stoygneu. Segof. Mantif. Ville
 uero circa fluuium Ganzaua. Rileuo Podgorino. Zueprawici.
 Lizinino. Sturibiſcubici²⁾. Zago || rici. Chomeſa. Pneuo. Gloutino.
 50 Siquiſ autem contra hanc noſtram inſtitucionem temere ire
 temptauerit. excommunicationi ſubiaceat. Conſeruantes uero om ||
 nipotentis dei et beatorum Petri. et Pauli apoſtolorum eiſ gra-
 tiam conſequantur. Amen;

1) leg. uidelicet christi. 2) sic.

sabutaris No/ster	†		Adiua nos
	Sanctus petrus	Sanctus paulus	
	Inno papa	centius . II.	
deus.			

1)

Ö Ego Innocentiuf catholice
ecclesię episcopuf SS;

- † Ego Gerarduf presbiter cardinalis tituli sancte crucis SS
 † Ego Anselmus presbiter cardinalis . SS
 † Ego Lucaf presbiter cardinalis. tituli. sanctorum iohannis et
 pauli. SS
 † Ego Martinuf presbiter cardinalis. SS
 † Ego Gregorius presbiter cardinalis. tituli. sancte prisce. SS.
 † Ego Willermus prenestinuf episcopus SS. 3)
 † Ego Guido tyburtinuf episcopus SS.
 † Ego Gregorius diaconus cardinalis. sanctorum fergi et bachi. SS. 4)
 † Ego hubalduf diaconus cardinalis sancte marie inuia lata. SS.
 † Ego Uassallus diaconus cardinalis. sancti eustachii SS.
 † Ego Crisogonuf sancte marie inporticu diaconus cardinalis. SS.

Datum Pifis per manum aimerici sancte romane ecclesie
 diaconi. cardinalis. et cancellarii. Nonis Iulii indictione XIII.
 Incarnationis dominice anno m. c. xxvi. Pontificatus uero domini
 Innocentii pape. II. Anno VII.

Polskie imiona (nazwy) osobowe i nazwy geograficzne, zawarte w bulli z r. 1136.

Babica m.: *Babiza* 33⁵⁾: Babice; podobny stosunek, dawniej
Babica, dziś *Babice*, i w paru innych miejscowościach tej
 nazwy.

1) cały stempel okrągły.

2) = bene valete.

3) te dwa podpisy znajdują się w środku.

4) te podpisy znajdują się po stronie prawej.

5) liczby oznaczają wiersze tekstu.

- Bachor²a m.: *Bachora* 35: wedle K(odeksu)D(yplom.)W(ielkopol.)
Bachorce lub Wola Bachorna, wedle Piekosińskiego Ba-
chorze; por. miejscow. i rzekę *Bachorza*, *Bachorz*.
- Bachor²a i.: *Bachora* 17; pr. miejsc. *Bachorzew*, nazwiska *Bachorz*
i *Bachara* (Krakow.) oraz *Bachorza* (Pawiński Księgi sąd.
łączyc. I § 26. 871. 1083). Baudouin de C.¹⁾: *Bachora*.
- Baloffa* p. Białosza.
- Balouanz* p. Białowås.
- Balouezici* p. Białowieżycy.
- Barycz rz.: *Bariche* 26: Barycz; o pisowni *che* = *cz* p. niżej § 6.
- Belina lub Bielina i.: *Belina* 13: nazwisko *Belina* (Kraśniński);
por. nazwy miejscowości *Belina*, *Belsk*, *Beluń* obok *Bielin*,
Bielina, *Bieliny* i t. d. Baudouin de C.: *Belyńá*.
- Bezdeze* p. Biezdiedze.
- Bezkor²yst^s m.: *Bescorist* 13: Brzeskorzystew lub Brzyskorzystew;
w r. 1145 *Bezcoristew*, r. 1357 *Prescoristew*, w XVI w.
Brzeskorzystew. Ta ostatnia forma polega na skrzyżowaniu
postaci *bez-* oraz *przez-* (stara to oboczność syntaktyczna),
podobnie jak słowien. *brez* i t. p. Stosunek formy *-korzy-*
stew do występującej tu *-corist* nie jest mi jasny, dlatego
też transkrypcji *Bescorist* = *Bezkor²yst^s* (t. j. dzisiejsze
Bezkorzyś, tak Brückner Dzieje jęz. pol. 57) nie mogą
uważać za całkiem pewną.
- Białosza i.: *Baloffa* 17; do końcówki pr. *Junosza* i *Działosza*
(Kraśniński).
- Białowås i.: *Balouanz* 8: Białowås.
- Białowieżycy m.: *Balouezici* 16: Białozewin, dawniej Białowieżyn.
- Biezd²edze j.: *Bezdeze* 30: wedle wydawców nieznane, ale Ma-
łecki Studium nad bullą .. 1137, str. 51 nazywa je bez-
żadnych uwag *bezdzieckim*, por. wieś *Bieździadowo* w pow.
jarocińskim i R(ocznik)S(lawistyczny) II 81 nstt.
- Bichek* p. Byczek.
- Biskupicy m.: p. Stary Biskupicy.
- Bitom* p. Bytom.

1) О древне-польскомъ языкѣ.

- Bliz i.: *Blif* 13: ts., por. miejscowości *Blizów* i t. d. i nazwisko *Bliz* (Kraśniński).
- Blizina i.: *Blizina* 15; por. miejscow. *Blizin*.
- Blizk i.: *Blizc* 21: Blizek, por. miejscow. *Bliskowice* oraz wyżej *Bliz* i t. d. Mniej prawdopodobne, ale ostatecznie możliwe jest pojmowanie napisania *Blizc* jako *Błysk*, por. miejscow. *Błyszcz* i t. p.
- Blizoch i.: *Blizohc* 19 (sic); t. z. można czytać *Blizoch* przypuszczając błąd, ale może należy raczej czytać *Blizok*, pr. *Osehc* = Osiek (KDM I 24, 1269 or.), por. np. staroczes. *Misloc* (nekrol. podlażický).
- Blizuta i.: *Blizuta* 14; por. nazwisko *Blizota* (Księgi sąd. łączyc. I 150) i miejscow. *Blizocin* oraz niżej § 4.
- Bogdan i.: *Bogdan* 14. 22. Formę *Bogodan* spotyka się jeszcze czasem (r. 1175 Grünhagen Regesten² nr. 46 = MPP tab. X *willu Bogodani*), zresztą zwykle i od najdawniejszych czasów *Bogdan*, podobnie czasem *Radowan* (np. w Księdze lubiń.) obok zwykłego *Radwan* (od najdawniejszych czasów np. 1153, KDW I nr. 18 = MPP tab. IV) i t. d.
- Bogumił i.: *Bogumil* 21/22, *Bogumil* 18.
- Bolech i.: *Bolech* 45.
- Bor^ząta i.: *Boranta* 11: Borzęta; obok licznych miejscowości *Borzęta*, *Borzęcín*, *Borzęcice* ma Słownik geogr. tylko *Boręty* (niem. *Barendt*) w pow. malborskim i to jest wieś niemiecka w okolicy niemieckiej; zatem transkrypcja *Bor^ząta* jest wykluczona. O imionach typu *Borzęta* i ich nosówkach p. niżej § 1.
- Boruch i.: *Boruch* 18; por. miejscow. *Boruch*, *Boruchowo*.
- Bralicy m.: *Bralici* 23: *Bralice¹⁾, wedle KDW dziś *Bralin* w pow. sycowskim. Piekosiński mylnie *Pralici*.
- Bralin m.: *Bralin* 30; wedle KDW i Słownika geogr. sv. Zbrachlin dziś *Zbrachlin*, zaś wedle Sl. g. sv. B^ralin (t. XV) dziś *Bralin*.
- Brdowo j.: *Brdouo* 30: Brdowskie jezioro, miejscowość nad nim *Brdów*.

¹⁾ gwiazdka oznacza formę, faktycznie dziś nieistniejącą.

- Broda i.: *Broda* 14: nazwisko *Broda* (Krakow. i Krasiński), pr. też *Brodca* Pawiński Księgi sąd. łącz. I § 1683.
- Brodek i.: *Brodec* 13: nazwisko *Brodek* (Krakow.).
- Brodzik i.: *Brodic* 15. Por. uwagę pod: Sławik.
- Br^zucha lub Brucha, albo też Bruceza i.: *Brucha* 14. Wydawcy fałszywie *Grucha*. Por. nazwiska *Bruch* (Krasiński), *Bru-czeń* (Krakow.).
- Bud^zisław i.: *Budizlau* 20: ts., nazwisko (Krasiński).
- Buza lub Budza i.: *Buza* 13; por. imię *Budza* KDM I (p. indeks), *Buzala* (Krakow.), *Buza* (Krasiński).
- Buzk i.: *Buzc* 13; KDW fałszywie *Guze*, a Piekosiński *Buze*; dzisiejsze nazwisko *Buzek*, staroczes. *Buz Búzek* (Gebauer Slovń.), obok czego — zarówno tam jak i w pol. — *Bus Bušek*, u Krasińskiego *Bus* i *Busz*, oraz *Busek*.
- Byczek lub Biczek i.: *Bichek* 17. Baudouin de C. czyta *Byček*; nazwisko *Byk* (Krasiński).
- Bytom m.: *Bitom* 32: ts.
- C-: wyrazy, pisane przez *c-*, których niżej niema, patrz pod *k-*.
- Ch-: wyrazy, pisane przez *ch-*, których niżej niema. patrz pod *cz-*.
- Chełst i.: *Chelzt* 16: pr. miejscow. *Chelst*, *Chelsty*, *Chelstowo*; staropol. *chelst* 'szum' (Brückner Dzieje 58).
- Chołm m.: *Cholm* 35: Chełmce (KDW; wedle Piekosińskiego nie istnieje); w normalnej polszczyźnie brzmiałoby dziś *Chełm*.
- Chołm m.: *Cholm* 29: Chełmno; por. poprzednie.
- Chomątowo m.: *Chomantovo* 17: Chomętowo, por. nazwisko *Chomąto* (Krasiński).
- Chomięża m.: *Chomefa* 49: Chomiaża.
- Chot^{si}an i.: *Chotan* 11: pr. miejscow. *Chocianowice*.
- Chotle j.: *Chotle* 30: Chotel.
- Chrap i.: *Chrap* 10: nazwisko *Chrapek* (Krakow.), por. miejscow. *Chrapy*, *Chrapice* i t. d., staroczes. *Hrapek* (nekrol. podlaż.).
- Chropek i.: *Chropec* 13. 16: por. staroczes. *Chropoň* (Gebauer Slovń.).
- Chorstlino m.: *Chroftlino* 34; wedle KDW dziś Chryszczyna(?); brzmiałoby dziś *Chróslino* (pospolite). Por. pod *Dlotla*.
- Chr^zastow m.: *Chrustov* 27/8: Chrzastów, por. Uwagi § 1. (Baudouin de C. *Chrustov*).

- Chuz* 13 i.: nasuwają się różne możliwości czytania, ale dla mnie wszystkie niepewne.
- Cirnech* p. Czyrniech.
- Ciz* p. Czyż.
- Cyg lub Cyk i.: *Cyğ* 17; por. nazwy miejscow. *Cygów, Cyk, Cyków*; nazwisko *Cyga* (Kraków).
- Cyrnela* p. Czyrniela.
- Czająta i.: *Chaianta* 16: Czajęta, por. nazwę miejsc. *Czajęczyce*, staroczes. miejsc. *Čejětici* (Gebauer Slovń.).
- Czesram m.: *Chezram* 6: Czestram (probostwo w Golejewku, pow. krobowski).
- Częstoch i.: *Chestoch* 20; por. miejscow. *Częstochowa*. Formę *Częstoch* (a nie *Czestoch*, jak Baudouin de C.) uważam za pewną, bo Sł. gieogr. niema ani jednej nazwy, urobionej od imienia. złożonego z *često-* (cóżby to zresztą było?), a kilka od imion z *često-*.
- Czyrniech i.: *Cirnech* 47: Czerni(e)ch, por. nazwy miejscow. *Czernichów*, dawniej *Czerniechów* wzgl. *Czyrniechów*.
- Czyrniela i.: *Cyrnela* 10: Czerniela, por. nazwę miejscow. *Czerlejno*, dawniej *Czyrnielin(o)* oraz ruskie *Czernelica* i t. d.
- Czyż i.: *Ciz* 21: nazwisko *Czyż* (Krasiński) i mnóstwo pochodnych.
- Dal i.: *Dal* 9. 15: pr. miejscow. *Dale, Dalewo, Dalewice, Dalki* i t. d.; daleko mniej prawdopodobne *Dział* (jak czyta Brückner Dzieje 57); w Słowniku gieogr. jest tylko kilka nazw miejsc. od *Dział* pochodzących; por. też staroczes. *Dalata* (Gebauer Slovń.) ← **Dalęta*.
- Dalczyk i.: *Dalchic* 15.
- Dalost? i.: *Dalost* 12 (tak, jak się zdaje, a nie *Dalosc*). Brückner Dzieje 57 czyta *Działost*, por. uwagę pod Dal. Rzadki już teraz typ: Krasiński ma tylko *Twardost*.
- Dąbnica m.: *Dambnicia* 21 (*Radouit*): Dębica.
- Dąbsko m.: *Dambśco* 23: Dębsko.
- Dankowo m.: *Dancovo* 34: Danków; por. nazwisko *Danek* (Kra-kow.).
- Dargorad i.: *Dargorad* 18: w normalnej polszczyźnie brzmiałoby dziś *Drogorud*, por. Uwagi § 7.

Darzk i.: *Darfc* 20: **Darzek*, por. miejscow. (kaszubskie) *Darzlub*, *Darzno*, oraz *darski* = dziarski. Czytać wzgl. wymawiać należy *Darsk* (nie *Dask*).

Datk i.: *Datk* 44: *Datek*, por. miejscow. *Datyń* i nazwiska *Data*, *Datka*, *Datoń* (Krakow.); możnaby czytać i *Dziudk*.

Deuentliż p. D^zewiętlic.

Digoma p. D^zigom(i)a.

Dlotla 10 i.: dziś **Dłótle(-ta)*, jeżeli dobrze zapisane. Wygląda może szczególnie, ale por. do sufiksu imię *Chrostla*: Petrus filius *Hrostle* KDM II z r. 1228 nr. CCCXCV, *Chrosła* w nekrol. wrocław. (AfslPh X 372), od czego m. *Chrostlino* (pr. wyżej). Por. też nazwisko *Dloto* (Kraśniński) i miejsc. *Dłutowo* itd.

Dobek i.: *Dobec* 10.

Dobiesz i.: *Dobes* 47.

Dobrenta p. Dobrzęta.

Dobrina p. Dobrzyna.

Dobromysł i.: *Dobromiśl* 16; por. miejscow. *Dobromysł*, czeskie nazwisko *Dobromysl* oraz nazwisko *Prawomysł* (Kraśniński) i niżej *Złymysł*.

Dobroń i.: *Dobron* 21; por. miejscow. *Dobroniów*, czeskie nazwisko *Dobroň*. Ale możliwe i *Dobron*, por. *Drogon* i t. d. (Kraśniński).

Dobrosiodł i.: *Dobrozodł* 15; to samo imię mamy w załączonym dok. z r. 1204 *Dobrosodl*, *Nesodl* w nekrol. wrocław., por. też miejscow. *Dobrosielice* oraz niżej *Siodłk* i t. p.

Dobrosz i.: *Dobros* 11; por. czeskie nazwisko *Dobroš*.

Dobrylewo m.: *Dobrylewo* 19: *Dobrylewo*; por. nadto miejscow. *Dobryłów*, *Dobrzelin*, *Dobrzyjałowo*.

Dobrzęta i.: *Dobrenta* 46; por. czeskie nazwisko *Dobřata* (Gebauer Slovň).

Dobrzyna i.: *Dobrina* 13: por. *Gardzina*, *Męcina* i t. d.; *Dobrzyń* lub (Baudouin de C.) *Dobryń* znacznie mniej prawdopodobne.

Dochunow m.: *Dochunov* 12: Dochanów wzgl. Dochanowo.

Dochunow m.: *Dochunov* 13: ts.?

Dolsko m.: *Dolzco* 35: Dolsk.

Dołupłoz i.: *Dolupłoz* 46; por. *Biscupici seu Dolupłozici* (cytatu nie mogę odnaleźć) i czeskie miejscow. *Dolupłazi*, *Doloplazi*.

- Domaj i.: *Domaj* 17; por. miejscow. *Domajowice*.
- Doman lub Domań i.: *Doman* 21. 47; por. miejscow. *Domanice*, *Domanka*, ruskie *Domanów* i t. d. oraz *Domaniew*, *Domaniewice* i t. d.
- Domaniewicz m.: *Domaneuici* 23; Domanin; wedle Piekosińskiego nie istnieje.
- Domasul i.: *Domazul* 15.
- Domaszka i.: *Domasca* 12; por. miejscow. *Domaszki*.
- Domawuj i.: *Domauj* 19. 45; pr. pisownię *Domaug* w KDM I z r. 1257 or. oraz imię *Domastrij* Piekosiński Zapiski sądowe wielkop. nr. 116.
- Domk i.: *Domc* 9; por. miejscow. *Domkowo* i nazwisko (wzgl. imię) polskie i czeskie *Domek* (: *Dominik*).
- Drogomysł i.: *Drogomizl* 13; por. miejscow. *Drogomyśl*.
- Drwalewo m.: *Drualewo* 35/36: ts.
- Długota i.: *Dulgota* 46: Długota.
- Dur^zewie lub D^zur^zewie i.: *Dureviz* 8; por. nazwiska *Dura* i *Dziura* (Krakow.), miejscow. *Durzyn*, *Durowo*, *Dury* i *Dziurów*.
- Duisfen* 11 i.: *D^zwiżen t. j. *dvižnž*; może błąd zamiast *Duffen* t. j. *Dušen*, pr. staroczes. *Duffen* (nekrol. podlaż.).
- D^zewiętlic i.: *Deuentliž* 13; por. miejscow. *Dziwiątcle*, *Dziwięćin*.
- D^zigoma i.: *Digoma* 9; urobione od *dzig* = *dźwig* (por. RS II 112). Typ nazwisk dawniej pospolity; B. de C. czyta *Dygoñá*, ale umieszcza w drugiej części słownika (56): por. bądź co bądź nazwisko *Dygoñ* (Krasiński), więc może *Dygoma*.
- Gąba i.: *Gamba* 18: Gęba; pr. *Gamba* w załączonym dok. z r. 1204, w dok. z r. 1224 (Album palaeogr. V), dzisiejsze nazwiska *Gęba* (Krasiński), *Gębka Gąbka* (Krakow), *Gębica*, nazwa rodowa ludu tarnow. (Sikorski Pam. III. zjazdu histor. polskich. I Referaty str. (6), Kraków 1900).
- Gąbica m.: *Gambiza* 24: Gębice.
- Gan i.: *Gan* 17: nazwisko *Gan* (Krasiński), por. miejscow. *Gana*, *Gany*, *Ganiowice*; Brückner Dzieje języka pol. 58 czyta mylnie *Jan*; bulla nigdy nie używa *g* w znaczeniu *j*, późniejszy to nieco, a przynajmniej innych dokumentów obyczaj.

Gąsawa rz.: *Ganzawa* 48: Gąsawka.

Gazowo m.: *Gazouo* 25: wedle KDW dziś Kaszów (?), wedle Piekosińskiego Gozdów (!); por. miejscow. *Gaza*, *Gazomia*.

Główka i.: *Glouca* 15.

Głowot^sino m.: *Gloutino* 49: Głowy (KDW); brzmiałoby dziś Głowocino.

Gniewosz i.: *Gneuoſ* 45.

Gniedzno lub raczej Gniedz^{zn}en m.: de *Gneźden* 6, circa *Gneźdn* 20: Gnieszno. Tak stale także w staroczes. *Gneźden*, *Hneźden* (Gebauer Slov.), por. starą formę przymiotnika *gnieździński*. Forma przymiotnika, używana w bulli, *gneźnenſem* 36, polega chyba na niemieckiej wymowie nazwy, por. *Genezen* = Guesen (bis) w r. 1146 (MPP III).

Gobilca p. Kobyłka.

God i.: *God* 15.

God^{zn}esz i.: *Godes* 15; por. czeskie nazwisko *Hodeš*.

God^{zn}ina i.: *Godina* 47. Baudouin de C. nieprawdopodobnie *Godyná*.

Gogoła i.: *Gogola* 14: nazwisko *Gogoła* (Krański); por. ciekawe oboczne *Giegiela* (ibid.). Można by czytać ostatecznie i *Gogola*. Wydawcy mylnie *Gomola*, co Kętrzyński poprawił na *Goopla*.

Gołek i.: *Golec* 12. 46; to samo imię w Księdze lubiń. *Golec*, dzisiaj nazwisko *Gołek* (obok *Golik*).

Golesz i.: *Goles* 15; por. miejscow. *Golesze*, *Goleszów* i czeskie *Holešov*.

Golijan i.: *Golian* 47: Goljan; por. Staszek *Golyan* Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 6115 i nazwisko *Gol(i)jan*¹⁾, czeskie *Holjan*.

Wobec pisowni czytanie *Golan* wykluczone, pr. jeszcze § 3.

Goły i.: *Goli* 10. 12; pr. Petrus dictus *Goli* Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 398. I § 1910.

Gor^{zn}esz i.: *Gores* 13; por. czeskie nazwisko *Horeš* i miejscow. *Gorzczyn*, *Gorzecowo*.

Gor^{zn}yce m.: *Gorice* 12/13: Gorzyce.

Gośt^sina i.: *Goſtina* 16: Gościna. Ale można by czytać także *Gostynia* (tak Baudouin de C.) i *Goszczyna*, jak wykazują nazwy miejscowości.

¹⁾ znany przed jakimi dwudziestu laty duchowny w Krakowie.

- Gość^{si}wuj i.: *Gostiuuy* 44.
- Goston^o lub Goszczon i.: *Goston* 44. 47; por. miejscow. Goston i nast.
- Goszczonowicy m.: *Gostonovici* 23: Goszczanów wedle KDW, wedle Piekosińskiego nie istnieje.
- Grochot i.: *Grochot* 20.
- Grochowiska m.: *Grochowisca* 8: Grochowiska.
- Hermanowo lub Jerzmanowo m.: *Hermanovo* 35: Jerzmanowo.
- Hilme* p. Ilmie.
- Ilmie m.: *Ilme* 46. *Hilme* 22: Jelmie niedaleko Kalisza, tak Kętrzyński Studya 50 = RWH XXVI 250, a nie Ilno jak KDW, który (taksamo Piekosiński) czytał w w. 22 *Hilme*, poprawił Kętrzyński; jest też *Ilmie* koło Kalisza.
- Janowicy m.: *Janouici* 24: Jankowice.
- Jarot^{si}icy m.: *Jarotici* 24: Jarocice; od pospolitego niegdyś imienia *Jarota*.
- Jeż i.: *Jes* 16. 17; dzisiejsze nazwisko pospolite (Krakow., Krasieński).
- Jeziór lub Jęzor i.: *Jezor* 17; Baudouin de Courtenay (18) i Brückner (56) *Jeziór*, co jest bardzo możliwe, ale można czytać i *Jęzor*. W każdym razie tamto jest zwykle, por. nazwiska *Jeziór*, *Jezióra*, *Jeziorza* u Krasieńskiego i *Jezioro* (Krakow.).
- Jurzewicy m.: *Jurewici* 34: Jurków.
- Kalisz m.: *Calis* 22, *Calis* 6: Kalisz.
- Kąd^{zi}er^{za} i.: *Candera* 9: to samo imię w załączonym dok. z r. 1204 *Kandera*, w Księdze lubiń. zdrobniałe *Caderic*, pr. miejscow. *Kędzierzyn*, nazwisko *Kędziór* (Krakow., Krasieński), pr. Iohannem.. dictum *Kódzorka* Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 365. Baudouina de C. *Kądera* niemożliwe.
- Karchowo m.: *Karchouo* 24/25: Charchów, por. miejscow. *Karchów*, *Karchowo*.
- Karna i.: *Carna* 10; por. miejscow. *Karna*, *Karnice*.
- Karniesz i.: *Carnes* 13; por. miejscow. *Karniszewice*, *Karniszewo*.
- Kars i.: *Carz* 14; por. miejscow. *Karsy* i t. d.
- Kieblów m.: *Keblouo* 20/21; pr. miejsc. *Kiebló*, *Kieblów* (*Keblow*) Piekosiński Zap. sądowe wielkop. 361. 877, czes. *Kebli*

- (Jireček Topographia); czytanie *Kęblowo*, jak Baudouin de Courtenay (21), wykluczone. Dziś podobno nie istnieje.
- Kłobuczek i.: *Clobuchec* 9.
- Klonowa m.: *Clonova* 25: Klonów.
- Kluczycey m.: *Cluchici* 24: Kluki wedle KDW, wedle Piekosińskiego nie istnieje.
- Kobierzyczsko m.: *Coberichesco* 24: Kobierzyczko. O pisowni *-chesco* = *-czsko* p. niżej § 6.
- Kobyłka i.: *Gobilca* 9; zapewne błąd zamiast *Cobilca*; nazwisko *Kobyłko* (Krakow.).
- Kochan i.: *Cochan* 19.
- Komor i.: *Comor* 9. Jak wiadomo *komar* (owad) nazywał się dawniej *komorem*.
- Końarze m.: *Conare* 35; wedle Piekosińskiego dziś Koniary.
- Konieczno m.: *Conecheno* 34: Konieczno. O pisowni *-che* = *-czp*. Uwagi § 6.
- Koniusz i.: *Conuf* 9: nazwisko *Koniuszko* (Krakow.), por. miejsc. *Koniuchy*, *Koniusza*.
- Koś^{si}oł i.: *Costol* 10. Brückner Dzieje 56. 58 czyta *Kościoł*, Baudouin de C. *Kostol*; por. nazwisko *Kostioł* (Krasiński), ale także *Kost*, *Kostaś* i t. d. (Krakow.).
- Kożuszek i.: *Cofuffec* 11: nazwisko *Kożuch* (Krakow.).
- Kra(j)ik i.: *Craic* 9: nazwisko *Kraj* (Krasiński) i t. d., to samo (*Kraj*) w dodanym dok. trzebnickim; *Craico* w nekrol. wrocław.
- (Kraków) m.: *Cracovie* 33 (Gen.), circa *Cracoviam* 33/34.
- Krąbosz i.: *Crambos* 21; może myłka zamiast *Grambos* = Grębosz.
- Krolewicy m.: *Croleuici* 34: Królewice.
- Krost i.: *Croft* 12.
- Krostawiec i.: *Croftauęz* 11/12.
- Krostawe i.: *Croftauęz* 19: Krostawiec wzgl. Chrostawiec.
- Krotosza i.: *Crotossa* 19: to samo imię w dodanym dok. trzebnickim, por. miejscow. *Krotoszyn*.
- Krszczon i.: *Crfton* 13. 17; staroczes. *Krščen* (*Křšten*) (Gebauer Slovň.), por. miejscow. *Krzczonów*, *Krzczonowice*, *Krzcięcice*. Brückner Dzieje 57 czyta *Krzton* (≠Cristian), por. na-

- zwisko *Krztonin* (Krakow., jeżeli tylko nie od *krztoni* = krtani).
- Kruszk i.: *Crusc* 17: Kruszek, por. miejscow. *Kruszki* i t. d., oraz nazwisko *Krusz* (Kraśniński).
- Krzepk i.: *Crepc* 18: Krzepek, por. miejscow. *Krzepc(z)ów*, nazwisko *Krzepowski* (Krakow.) i t. d.
- Krzyk i.: *Crik* 14: nazwisko *Krzyk* (Kraśniński) i t. d. Wydawcy mylnie *Cik*.
- Krzyż i.: *Criz* 9: nazwisko *Krzyż* (Kraśniński). Wydawcy wszyscy *Ciz*.
- Krzyżan i.: *crifan* 16 oraz *Crifan* 14. 44/45. Zakrzewski poprawia Piekosińskiego, który ma dobrze *Crisan*, z KDW na *Cisan* (wiersz 16). Zaś w w. 44/45 *Crifan et Subic* (tak też KDW) poprawia Kętrzyński na *Crisam*, a Zakrzewski na *Crisani*.
- Kurasek lub Kuraszek i.: *Curaffec* 11; por. miejscow. *Kuraszków*; por. też nazwisko *Kurosz* Pawiński Księgi sąd. łącz. I § 2578 (*Curosz* ib. 2725). Brückner Dzieje 56 czyta *Kuraszek*.
- Kuz 19 i.: można czytać Kus, Kuś, Kuz, Kuź, Kusz; por. nazwiska *Kuś*, *Kuź*, *Kusz* (Krakow.); *Kusz*, *Kuź* (Kraśniński).
- Kusza i.: *Cuffa* 12: nazwisko *Kusza* (Kraśniński), por. miejscow. *Kuszyn(a)*.
- Kwasek i.: *Quaffec* 48: to samo imię w Księdze lubiń. *Quacec* (zamiast *Quasec*); *Kwas* KDM I (indeks) i t. d.; por. staroczes. *Kvasoň* (Gebauer Slovń.).
- Kwaska i.: *Quasca* 16; por. staroczes. *Kvasa* (Gebauer Slovń.). Zakrzewski poprawia Piekosińskiego (*Quazca*) na *Ruasca* (!).
- Kwiatek i.: *Quatec* 20: pospolite, np. w załączonym dok. trzebnickim i t. d. (i dzisiaj).
- Łączycza m.: *Lunciz* 26; in caſtello *Lancicie* 30: Łączycza.
- Łąda m.: *Landa* 6: Łąd.
- Łazina i.: *Lazina* 47.
- Lederg 10: według Brücknera Dzieje jęz. pol. 57 „zamiast *Ledarg* t. z. na poły czy ledwie drogi“; pierwszy składnik (p. *le* Miklosich Et. Wtb.) powtarza się niby w nazwach *Lecarth* Pawiński Księgi sąd. łącz. I § 56. 397 i *Lewart*,

Lenart (obok czego *Lenert!*), ale są to może wszystko nazwy niemieckie.

Łekna m.: *Lecna* 6; Łekno; zresztą piszą dokumenty XII i XIII w. stale *Łukna*, co trudno z Brücknerem (PF VI 597) uważać tylko za fałszywą pisownię; w każdym razie, jak wykazuje czes. *lekno* 'lilja wodna' w porównaniu z litew. *luknė* 'ts.' oraz liczne nazwy wód i miejscowe na obszarze litew. od *luk-n-*, a na ruskim od *lok-n-* urobionych, formą zasadniczą jest **łkno-* wzgl. **łkna-* (tak też B. de C. Słownik 22, Brückner l. c. i Dzieje jęz. pol. 50/51). Sprawa niejasna. Przedewszystkim trzeba zaznaczyć, że w znanych trzech dokumentach Zbyluta z r. 1153 (MPP IV. V. VI = KDW I nr. 18 i str. 577 do nr. 18) pisana jest ta nazwa przez ligaturę *o* z bezpośrednio nad nim nadpisanym *v*, to jest taksamo jak w greckich rękopisach pisanych minuskułą pisano *ov*: a mianowicie w tab. (MPP) IV dwa razy *lōkna*, raz *lōkne* (locat.), a taksamo w imieniu *Myfykōne pomerano*; w tab. V zupełnie taksamo, a nadto czwarty raz *lōkno* (z dosyć wysoko nadpisanym *v*); w trzecim (tab. VI) taksamo jak w pierwszym. Otóż co ma znaczyć ta pisownia? Zresztą dokumenty te używają liter *u* oraz *o* jak wszystkie, polski *Mieszek* pokilkakroć w nich pisany, jak zwykle: *Meficone*, *Meficonis*, a taksamo wyrazy z *-u-*. W każdym razie nie można tego transkrybować przez *-o-* i twierdzić, że *Łekno* pisano dawniej obok *Łukna* także *Łokna*. Przypominam w tym związku dwukrotną pisownię *Sciremufine* w dok. z r. 1146 (KDW I nr. 12 = MPP III; *sci* = *che* naszej bulli = *č*), zresztą zawsze *-meszno*. Innego rodzaju jest przykład *Slegocino* z r. 1213 (KDW 80. 1197), co = *Sługocin* (wieś w pow. konińskim), jeżeli dobrze odczytano! Jużci przychodzi na myśl kaszubska alternacja długiego i krótkiego *u* (*u*: *ë*); ale z drugiej strony przykład ten, chociaż zawiera stare *u*, a *Łekno*-*Łukna* stare *z*, jest o tyle jednorodny z tamtym, że w obu razach mamy pozycję po *ł*. Przypomina się tedy gwarowe (znane mi np. osobiście z okolicy Mogilan, na południe od Krakowa) *łubem* i t. d. = *łbem*, w casus obliqui od *łeb*, gdzie pod

wpływem natury ł przed następującą spółgłoską rozwinęło się u, pozornie jakoby z e ⇐ z alternujące. A więc może z dawnej oboczności *łkno-* (w pewnych razach) || *łkno-* rozwinęło się *łekno* || *łkno*, a to ostatnie ⇒ *łukno*? Naturalnie nie dałoby się to zastosować do *Stęgoci*na. Nadto trzeba pamiętać o owej pisowni *Myfykone*. A więc, muszę wyznać, dla mnie: non liquet.

Lestnica i.: *Lestniza* 18.

Lestnic(a) m.: *Lestniz* 17: Leźnica (?).

Liffinino, *Lizininino* p. Łysinino.

Łochowicy m.: *Lochouici* 22: wedle KDW Łaszków, nie istnieje wedle Piekosińskiego, por. miejsc. *Łochów*, *Łochowo* i t. d.

Łokana i.: *Locana* 21.

Łowąta i.: *Louanta* 11: Łowęta, por. miejsc. *Łowęc*in i Uwagi § 1.

Łowicz m.: *Louiche* 28: Łowicz. O pisowni *-che* p. Uwagi § 6.

Lucha i.: *Lucha* 13; por. miejscow. *Luchowo*, *Luszyn*, *Luszowice* i t. d.

Lunciz p. Łączycza.

Łysinino m.: *Liffinino* 19; *Lizininino* 48: Łysinino.

Maliszka i.: *Malisca* 17: por. nazwisko *Malisz* (Kraków.).

Małogoszcz m.: *Malogost* 26: Małogoszcz.

Malonowicy m.: *Malonouici* 23: Malanów.

Małozimie i.: *Malozimiz* 17.

Manina m.: *Manina* 24: Monice (Manice) albo może Manin.

Manina m.: *Manina* 31: Momina (u Długosza Monina).

Mąkosza i.: *Mancoffa* 44: Mąkosza, por. *Mancosa*, *Macossa* KDM I (p. indeks) i miejscow. *Mąkosy*, *Mąkoszew* i t. d.

Mąćina i.: *Mantina* 11: Męcina (Krasiński i t. d.), staroczes. *Mutina* (Gebauer Slovń.).

Mąćisz i.: *Mantif* 47. 48.: Męcisz, pr. staroczes. *Mutis*, *Mutiffek* (nekrol. podłaż.) i *Mutiš* u Gebauera (Slovń.), nazwisko *Męciszewski* (Kraków) i t. d.

Marłek i.: *Marlec* 9; KDW fałszywie *Marsec*; por. imię *Marł* u B. de C. Słownik 26 i miejscow. *Marlewo*.

Marusk lub Maruszk i.: *Maruzc* 45: Marusek lub Maruszek, pr. miejsc. *Marusy*, *Marusze*. *Maruszki* i t. d. (nazwisko *Marusi(e)ński* i t. d.).

- Mieszek i.: *Mefec* 10/11.
- Milaczek i.: *Milachec* 12: nazwisko *Milaczek* (Krakow.), por. *Milach* w nekrol. wrocław., czes. *Milak* (Gebauer Slovn.). Można czytać także *Milaczek* (jak Baudouin de C.) lub *Mylaczek*.
- Milej i.: *Milej* 10. 11. 12. 13. 13: staroczes. *Milej* (Gebauer Slovn.).
- Milik i.: *Milic* 13.
- Miliez m.: *Demiliche castello* 25: Milicz. O pisowni *-che* p. Uwagi § 6.
- Milich i.: *Milich* 10. NB. *Milich* = Milich, ale Milicz = *Miliche*.
- Miłoch i.: *Miloch* 9.
- Miłochat i.: *Milochat* 10; można czytać i *Miłoczat*, pr. *Czat* (np. Petro dicto *Czat* Pawiński Księgi sąd. łącz. I § 2532), *Czatek* i t. d. Baudouin de C. czyta *Milochat*.
- Miłodat i.: *Milodat cum villa* 25.
- Miłosz i.: *Milos* 11. 48.
- Miłostowicy m.: *Milostouici* 25: Miłkowice (?)
- Miłowan i.: *Milouan* 16. 18.
- Miłowit i.: *Milouit* 15.
- Miłowuj i.: *Milovj* 17.
- Mirzâta i.: *Miranta* 14: Mierzęta, por. miejscow. *Mierzęcin*, *Mierzęcice*; staroczes. *Miřata* (Gebauer Slovn.).
- Miřl-* p. *Myśl-*.
- Młodosz i.: *Mlodos* 20.
- Modic* 47 i.: może błąd zamiast *Mlodic* = Młodzik.
- Modłęta i.: *Modlenta* 45.
- Mogilek i.: *Mogilec* 12.
- Mozuta i.: *Mozuta* 44.
- Mysłak lub Myślak i.: *Miřlac* 8; por. miejscow. *Mysłaków*, *Myślakowo*, *Mysłakowice*.
- Mysłętsino m.: *Miřlentino* 23: ts., por. staroczes. imię *Mysłata* (Gebauer Slovn.).
- Myślim i.: *Miřlim* 17.
- Nadziej i.: *Nadej* 11. 44; staroczes. *Náděj* (Gebauer Slovn.).
- Nakieł m.: *Nakel* 6: Nakło; jest jeszcze kilka innych miejscowości tej samej nazwy, wszystkie zwały się dawniej *Nakieł*; tylko parę zachowało do dziś tę formę. Nom. *Nakło* zamiast *Nakieł* urobiony analogicznie wedle casus obliqui

- Nakła*, w *Nakle* i t. d., taksamo jak wedle *piekła* i t. d. urobione *piekło* zamiast starszego *piekiet*.
- Niegłos i.: *Negłoż* 9. 13; por. miejscow. *Niegłosy*, *Niegłoszew*, także *Niegłosów* (Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 5957 *Neglosow*, I 63 ... *Neglossow*, stąd *Neglossowski* I 29).
- Niemir i.: *Nemir* 14: Niemier.
- Niemir^zyc? i.: *Nemiris* 12. Brückner Dzieje 57 czyta Niemirzyc, Baudouin de C. waha się między Niemirysz i Niemirzyc. Nazwisko *Niemierzyc* częste.
- Niemoj i.: *Nemoj* 17; pospolite dawniej imię, stąd *Niemojewo* itd.
- Nienach i.: *Nenach* 21; por. stecz. *Nah* (nekrol. podłaż.).
- Nesda* p. *Niezda*.
- Nesnavj* p. *Nieznawuj*.
- Niesuł i.: *Nesful* 12, *Nezul* 18.
- Nieudasz i.: *Neudaf* 14. KDW i Piekosiński mylnie *Nadas*, Kętrzyński *Niudas*, Zakrzewski *Naidas*; por. *Nieudał* (trzebnicki r. 1204 i nekrol. wrocł.), *Udała* (Kraśniński).
- Niewztrop i.: *Neuftrop* 16. Czy Nieustrop? Pr. *Neuzrost* w nekrol. wrocł.
- Niezamysł i.: *Nezamizł* 44.
- Niezda i.: *Nesda* 18/19; pr. *Nesda* w załączonym dok. z r. 1204, gen. *nesde Nesde* ibid., *Nesda* (bis) w Księdze lubiń. i t. d.
- Nieznawuj i.: *Nesnavj* 13, *Neznawj* 16.
- Ninomysł i.: *Ninomizł* 15; staroczes. *Ninomizł* (nekrol. podłaż.), por. *Ninoth* w Księdze lubiń., *Ninota* KDM I (p. indeks), *Ninotha* Pawiński Księgi sąd. łącz. I § 92 i częste *Ninogniew* (ibid.), staroczes. *Ninek* (nekrol. podłaż.).
- Nyr rz.: *Nir* 29: Ner.
- Okr^zos i.: *Ocroż* 10; por. nazwisko *Krzoś* (Kraśniński) i *Ocressa* t. j. Okrzesza w Księdze lubiń i t. d.
- Ołobok rz.: *Oloboc* 23.: ts. (lub Ołoboczka) l. d. Proсны.
- Opole m.: *Opole* 11: Opole.
- Oslab i.: *Oflab* 19.
- Ostrow m.: *Ostrov* 6: Ostrów.
- Ożar i.: *Ofar* 12: taksamo w nekrol. wrocł., por. *Ozar*, nazwa rodowa ludu tarnowskiego (Sikorski w Pam. III. zjazdu histor. pol. I. Referaty, Kraków 1900, str. (4)), liczne m. *Ożarów* itd.
- Pąpik i.: *Pampic* 9: Pępik.

- Pãd^{zi}et^{si}ech i.: *Pandetech* 9; może błąd zam. *Bandetech* = Bãd^{zi}et^{si}ech.
- Pãt^{si}en i.: *Panten* 47. Częste: *Panten* w dok. z r. ca 1166 (MPP), *Panten Puten* w Księdze lubiń. itd., por. też Uwagi § 1.
- Pãt^{si}isz i.: *Pantis* 8; *Pantif* 13; to samo imię w dok. z r. ca 1166 (MPP) *Pantiz*; złożone *Pãcistaw* (= *Pęcław*), np. *Putislaus Putiflay* (gen.) w dok. z r. 1224 (MPP), *Pantizlava* f. w Księdze lubiń.; por. miejscow. *Pęciki*, *Pęcław* i t. d.
- Parchyna i.: *Parchina* 16; por. miejsc. *Wietchynin*.
- Parzech i.: *Parech* 9.
- Parno m.: *Parno* 24: Parzno. Piszę Parno, bo formy dzisiejsze Parzno, Jaworzno, Górzno i t. p. (podobne spotykają się zresztą już w XIV w.) niewątpliwie powstały drogą wyrównania analogicznego. Odmiana szła pierwotnie jak myślę *Parno Parna*.. || w *Parznie*; wskutek często używanego loc. (w *Parznie*) dostała się ta forma i do innych przypadków.
- Pella* i.: 14. Brückner Dzieje jęz. pol. 58 uważa za jedno z niezliczonych zresztą w naszej bulli imion chrześcijańskich i objaśnia jako *peła* (z ołtarza). Jednak stała i w innych źródłach pisownia -ll- zastanawia, pr. *Pella* Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 6682. I § 260. 263. 343. 522. Może = *Pella*; jest nazwisko *Piela* (Krakow.). Zakrzewski mylnie *Pel.la* (nie nie brakuje).
- Pielca rz.: *Pelza* 28: Pilica. Forma *Pielca* znana i z innych dokumentów; o stosunku jej do dzisiejszej mam zamiar pomówić na innym miejscu.
- Pifchino* p. Pyszczyno.
- Piskla i.: *Pifcla* 45.
- Piskor^z i.: *Pifcor* 14.
- Pizła lub Pizla i.: *Pifla* 18.: nazwisko *Pizło* (Krakow.).
- Plastk i.: *Plafte* 14: Plastek; por. miejsc. Plastowo; Brückner Dzieje 58 czyta *Plastk*.
- Plitwica rz.: *Plituiža* 6: Plitwica, dopływ Rokitki (prawego dopływu Noteci).
- Plocenfis* (castelli) 30: (płocki).
- Pniewo m.: *Pneuo* 49: Pniewy.

- Pokaj i.: *Pocaj* 47; Baudouin de C. czyta *Počaj* (Poczaj) i oczywiście to się nasuwa zaraz, ale *Poczajowy* są ruskie, a mamy nazwisko *Kaj* (Krasiński), no i verbum odnośne.
- Poddąbie? m.: *Poddambi* 35: Dąbie (KDW). W tekście jest wyraźnie *Poddambim. Hermanovo*, przy czym *m* rozciągnięte; zwykle czytają *Poddambia*.
- Podgorzyno m.: *Podgorino* 48: Podgórzyn.
- Połk i.: *Polc* 47: brzmiałoby dziś w normalnej polszczyźnie *Pełk*, por. pospolite *Pełka*, a z drugiej strony północne polskie *Połczyn*. Ale nie jest wykluczone, że forma dziś by brzmiała *Połek* (albo nawet *Polek*). Por. *Polech* w nekrol. wrocław.
- Poniat i.: *Poniat* 19/20.
- Pozd^zech i.: *Po/dech* 9; wydawcy mylnie *Posbech*; por. nazwisko *Póździocha* (Sikorski O nazwach rodowych ludu tarnowskiego. Pamiętnik III. zjazdu historyków polskich. I. Referaty Kraków 1900, str. 6 rozprawki) i miejscow. *Póździmierz*, imię *Pozdek* w dodanym dok. trzebnickim i t. d.
- Potulino m.: *Potulino* 11: wedle KDW dziś Podolin, wedle Piekosińskiego Potulino.
- Powoz i.: *Pouoż* 13: Powóz.
- Precart* p. *Przekart*.
- Przedecz j.: *Pretche* 30: Przedecz (gen. Przedcza).
- Przegini rz.: super *Pregini* 34: Przeginia. Bulla ma stary nom., podobnie staropol. *jaskini* obok późniejszego *jaskinia* i t. p. Forma *przegini* tym ciekawsza, że w cerkiewnych zabytkach przekazana wprost tylko forma *prëgynja* (pr. Leskien IF XXI 197 nst.).
- Przekart i.: *Precart* 15; KDW fałszywie *Precard*; por. miejsc. *Piekart*, *Piekarty*, *Polikarcice* (ale to ostatnie może zawiera *Polikart* \Leftarrow Polikarp).
- Przybysza i.: *Pribiſſa* 17; KDW fałszywie *Pibissa*.
- Przykuna m.: *Pricuna* 24: Przykuna.
- Proszyna i.: *Prozina* 46: Prószyzna.
- Prusota i.: *Pruffota* 14.
- Puka i.: *Puca* 10; pr. *Woycech Puka* Pawiński Księgi sąd. łęczyckie II § 188, patron. *Nicolaus Puczicz* ibid. 623. 625, dalej *Puczca* ib. I § 331. *Puczko* ib. I § 2004. 1390. *Pucek* I § 1221. 1225.

Pyszczyń m.: *Pischino* 21: Pyszczyń.

Q-: wyrazy, pisane przez q-: patrz pod k-.

Rad^zęta i.: *Radenta* 8, *Radeta* 18; por. miejscow. *Radzięcin*, *Radziątków*. *Radziętów*.

Radlicy m. (a raczej mieszkańcy): *Radlici* 28: dziś Radliczyce (Piekosiński)?

Radosz i.: *Rados* 12. 14. 19, *Radof* 19; częste, np. KDM I (indeks) itd., i dziś jeszcze (Kraków. itd.).

Radost i.: *Radoſt* 14. 16. 18. 19. 21. 44; częste, np. KDM I (indeks); por. miejscow. *Radostów*, *-towice*, *Radostków*. Obok form na *-ost* były również częste na *-osta* np. *Radost* || *-sta* w Księdze lubiń.; podobnie i przy innych tego typu.

Radot^siech i.: *Radotech* 11.

Radouit 27: tekst ma: *Dambnicia Radouit cum his Smarcek* .., co należy prawdopodobnie poprawić na: *D. cum his, R., S. ...*; naturalnie mogła jednak i Dębница ta wówczas nosić drugą nazwę Radowić.

Rajsko m.: *Rajzco* 22: Rajsko.

Radzk i.: *Razc* 16; por. miejscow. *Radzewo*, *Radzyń* i t. d.

Rdzek i.: *Rżek* 19; tak, nie *Bżek* jak KDW i inni; por. miejsc. *Rdzów* i t. d.

Reczk i.: *Reck* 13; por. liczne miejscow. *Raczki*, *Raczków* itd.; ale imię może być także identyczne z wyrazem *reczek* (dyjał. *recek*) 'chomik, kret'. Por. zresztą nazwisko *Recz* (Kraśiński) = *Rec* (Kraków.) i *Reczek* (Kraków.).

Redąta i.: *Redanta* 9; może myłka zamiast *Redenta*, por. wyżej Rad^zęta i miejscow. pomorską *Reddentin*.

Redek i.: *Redec* 11; por. liczne nazwy miejscow. urobione od imienia *Radek*; ale istniało także imię *Redek* zupełnie innego pochodzenia, por. miejscow. *Redecz*, *Recz* = dawniej *Rdecz* i *Redecz* (t. j. pierwotnie *Rdecz*, gen. *Redcza*), od których nazwisko *Redecki*.

Redonk i.: *Redonc* 17/18; por. miejscow. *Radonek*, *Radonice* itd.

Redosz i.: *Redof* 18; por. wyżej Radosz.

Redzk i.: *Rezc* 16. Może być identyczne z powyższym *Radzk*, ale także z powyższym *Rdzek*: pierwotna odmiana *Rdzek*, gen. *Redzka*, skąd potem nom. *Redzk* (jak *szewc* z dawniej-

szego szwiec g. szewca itd.). [Prof. Łoś słusznie wyklucza *Redzk* = *Rdzek*].

Rileuo p. Rylewo.

Rozpr^{za} m.: *Rofpra* 26: Rozprza.

Rpisz i.: *Rpis* 18. Imię objaśnione przez Brucknera Zeitschr. f. vergl. Sprachforsch. (KZ) XLII 363.

Ruda m.: *Ruda* 6: Ruda.

Rudnicy m.: *Rudnici* 34: Rudawa (wedle KDW).

Rus i.: *Ruz* 8: nazwisko Rus (Krakow., Krasinski), por. następane i miejscow. *Rusota*, *Rusocin* itd., imię *Rusava*, w Księdze lubiń. i t. d.

Rusota i.: *Ruffota* 46; por. nazwisko *Rusocki*.

Rusowie i.: *Ruzouiz* 19; odojcowskie do *Rus*. KDW dobrze, Piekosiński *Kuzouiz*, Zakrzewski poprawia na *Bnzouiz* (!).

Rylewo m.: *Rileuo* 48: Rydlewo. Stosunek niejasny.

Rzek p. Rdzek.

S-: wyrazy, pisane przez s-, których niżej niema, patrz pod z-ż-.

Sąd^{zej} i.: *Zandey* 45: Sędziej.

Sąd^{zejewicy} m.: *Zandiewici* 23: Sędziejowice.

Sądomir^z m.: *Zandomir* 31: Sandomierz wzgl. Sędomierz.

Sarbinowie i.: *Zarbinouiz* 16; od imienia *Sarbin*, pr. *Zarbin* w załączonym dok. z r. 1204, *Sarbinus* w Księdze lubiń. oraz Rozwadowski RS I 222 przyp.

Scaple 9 m.: prawdopodobnie *Czaple*, miejscowość dziś nieznana. Wedle Platera (u Małckiego Studium nad bullą .. 32) mniejsze jezioro żnińskie jeszcze dziś nazywa się *Czaple*; wedle Słow. geogr. XIV 809^b nazywało się zaś dawniej *Czajka* (dziś *Małe*).

Scarbinichi p. Skarbinicy.

Siedl^{ęta} i.: *Zedlanta* 15: Siedl^{ęta}, pr. nazwę miejscow. *Siedl^{ętków}*; to samo imię w dodanym dok. trzebnickim, staroczes. *Sedlata* (nekrol. podlaż.).

Siedlewit i.: *Sedleuit* 21.

Siedlon i.: *Sedlon* 10. Tosamo imię w Księdze lubiń. (*Sedlon*).

Sieradz m.: *Zeraz* 23: Sieradz, p. Siradz. Taksamo *de Seraz* (bis) w dok. z r. 1224 (Album palaeogr. V). Forma *Sieradz* obok *Siradz* (wzgl. imienia osobowego *Sirad* obok *Sierad*) nie polega

oczywiście na przejściu *i, y* przed *r* w *e*, bo o tym w XII w. niema mowy (pr. Rozwadowski RS I 228 nst.), tylko na obocznych, ale różnych formach pierwszego składnika; podobnie mamy *Wiestaw* || *Wisław*, *Zdziestaw*.. || *Zdzistaw*..

Sidło lub Szydło i.: *Sidlo* 17.

Silec lub Silce m.: *Silche* 18: Sielec. Są dwie wątpliwości: 1) *che* oznacza zwykle *cz(e)*. por. Uwagi § 6; ale drugi taki sam wypadek p. niżej pod *Sole*; wreszcie trzeci *Scarbinichi* = Skarbinicy; 2) stosunek dzisiejszej formy do *Silche* niezupełnie jasny.

Siman p. Szyman.

Sinoch i.: *Sinoch* 16. Czy Synoch?

Siodłk i.: *Sodlc* 16: Siodłek.

Siostrosz i.: *Softros* 21: por. imię *Sestrewit* (Siestrzewit) w dodanym dok. trzebnickim.

Siostroch i.: *Softroch* 12.

Zippen p. Sypien.

Sirak i.: *Sirac* 8: Sierak; por. liczne miejscow. *Sieraków*, *Sierakowice* i t. d.; mniej prawdopodobnie czytać Żyrak, por. miejscow. *Żyraków*.

Siradz m.: *Ziraz* 26: Sieradz, p. wyżej Sieradz.

Siroch i.: *Ziroch* 15. 16: Sieroch, por. miejsc. *Sieroszewice* i t. d.; Baudouin de C. czyta *Žirosz* (Żyroch), por. następne.

Sirosław i.: *Sirozlau* 15: Sierosław, por. liczne *Sierosławice*; Baudouin de C. czyta *Žirostāv* (Żyrosław), co też możliwe, por. *Żerosławice*.

Skarbinicy m.: *Scarbinichi* 20: Skarbinie.

Skrzyn m.: *Skrin* 26: Skrzywno.

Sławik i.: *Zlawic* 20; taksamo w nekrol. wrocław., *Slavica* (bis) w Księdze lubiń., *Slavic* KDM I (p. indeks), dzisiejsze *Sławik* (Kraków). Nie czeskie, tylko oboczna forma obok *Sławek*, jak *Janek* || *Janik*, *Radek* || *Radzik* itd. itd.

Sławosz i.: *Zlawof* 8; *Navos* czytają mylnie wszystkie wydawcy.

Smarzek lub Smarzek i.: *Smarcek* 21. Baudouin de C. czyta *Smarček*.

Smarz lub Smarsz i.: *Smars* 10. *Smars* 15, *Smarf* 47; taksamo (*Smars*) w nekrol. wrocław.; por. *Smarzs* KDM I (indeks).

- Smarsk lub Zmarsk i.: *Zmarsc* 8: Zmarsk (*zmarsk* = zmarszczek)
Brückner Dzieje 58; mogłoby być i Smarszk, por. miejscow. *Smarchów*.
- Smil i.: *Zmil* 18: *Smil* w Księdze lubiń., staroczes. *Smil Zmil* (nekrol. podłaż.), *Smil* KDM I (kilka razy, p. indeks) itd., por. miejsc. *Śmitów* i t. d.
- Smogor^z lub Smogor i.: *Zmogor* 9, *Smogor* 45. 46; por. staroczes. *Smogor* (nekrol. podłaż.), nazwisko *Smogor* (Kraśniński), liczne miejscowości *Smogorzewo* i t. d., oraz *smogórz* 'torf'. Brückner Dzieje 58 czyta *Smogor*.
- Smolsko m.: *Smolzco* 24: ts.
- Snowid i.: *Snouid* 10: por. miejsc. *Snowidowo*.
- Sobia, mniej prawdopodobnie Soba lub Zoba i.: *Zoba* 48; por. nazwisko *Niesobia* (Kraśniński), miejscow. *Sobin*, *Sobiny*, *Sobanice*; *Zobki*.
- Sobąta lub Sobiąta i.: *Sobanta* 12.
Sodlc p. Siodłk.
- Sole lub Solce m.: *folche* 32: Solec. Czy też czytać Solcz(e)?
por. uwagę pod Sile.
- Softroch*, *Softros* p. Siostrach, Siostrosz.
- Sowicy m.: *Souici* 22: Sowina.
- Spyt^simir^z m.: *Spitimir* 24. 26: Spicimierz, Sł. g. podaje tylko formę Spicymierz.
- Stan i.: *stan* 22: pospolite.
- Stanoch i.: *Stanoch* 18: nazwisko *Stanoch* (Krakow.).
- Stary Biskupicy m.: *Staribi/cupici* 8, *Staribi/cubici* 48 (sic):
Biskupin (w p. żnińskim, tak KDW i Słownik gieogr. sv. Stare B.; Piekosiński fałszywie: B. smolane w p. kaliskim).
- Stojgniew i.: *Stojgneu* 48.
- Str^zalek i.: *Stralec* 20.
- Str^zesz i.: *Stres* 16: por. miejsc. *Strzeszewo* i t. d., imię *Stresco*..
KDM I (indeks) i t. d.
- Śr^zem m.: *Zrem* 35: Śrem.
- Śr^zeniawa m.: *Zrenaua* 34: Śreniawa.
- Subic* 45 i.: można czytać Subik, pr. *Subach* w Księdze lubiń.
- Suchor^za lub Suchora i.: *Suchora* 17: to samo imię w załączonym dok. z r. 1204 *Zuchora*, *Zucora*. Było też podobne imię

- z nosówką *Sâchor(z)a*, pr. w dok. z r. ca 1166 (MPP VII)
Sanchora; miejsc. *Suchorów*, *Suchorzew*.
- Suł i.: *Sul* 8; por. liczne miejscow. *Sułów* i t. d. i następne.
- Sulek i.: *Sulec* 10: nazwisko *Sulek* (Kraków).
- Sulichna i.: *Sulichna* 17. Typ imion bardzo dawniej pospolity.
- Sulid^{zi}ad i.: *Sulidad* 14.
- Sulirad i.: *Sulirad* 10.
- Sulik i.: *Sulic* 16: miejsc. *Sulików*.
- Sulisz i.: *Sulis* 14: miejsc. *Suliszew* i t. d.
- Sulisław i.: *Sulizlav* 11: nazwisko *Sulisław* (Kraśniński) i liczne
miejsc.
- Sulistryj i.: *Sulistryj* 19.
- Suliwuj i.: *Suliuuj* 19.
- Sułostowo m.: *Sulostouo* 25: Suliszewice wedle KDW.
- Swądra rz.: super *Zuandri* aquam 22: Swędrnia. Pisząc *Swądra*
przypuszczam, że *Zuandri* nie jest nom. *Swądry*, bo tru-
dnoby z takiego typu dojść do pochodnego *Swędrnia*. Zre-
sztą jeszcze w XIV/XV w. spotyka się starą formę *Swędra*,
np. w Pracach filol. V 83.
- Swar i.: *Zuar* 20: nazwisko Swar (Kraśniński), cf. *Svaris* KDM
I (indeks).
- Świeprawicy m.: *Zueprauici* 19, *Zueprauici* 48. Wedle wydawców,
którzy na pierwszym miejscu czytają mylnie *Zuepauici*,
dziś nie istnieje. Brzmiałyby *Świeprawice* lub *Śieprawice*.
- Świrszech lub Śwircz i.: *Suirsc* 11: Swierszcz. Brückner Dzieje
58 *Swircz*.
- Sypien^(c) i.: *Zippen* 18; por. miejscow. *Sypień*, *Sypniowo* i § 3.
- Szyman i.: *Siman* 12: pospolita dawniej forma imienia *Szymon*.
- Taisz i.: *Tais* 10.
- Tądow m.: *Tandov* 24: Tądów.
- Tągomir i.: *Tangomir* 15: *Tęgomier.
- Targosza i.: *Targoffa* 10. 20: nazwisko *Targosz* (Kraków).
Te- p. T^{si}e-.
- Trzebiemyśl i.: *Trebemisl* 17.
- Trzeblewicy m.: *Trebleuici* 28: Trzeblewice dziś nie istnieją.
- Trzebna i.: *Trebna* 15.
- Trup i.: *Trup* 13.

- T^{si}echuta i.: *Techuta* 18; por. miejscow. *Ciechocin*, -ek, wedle słusznej uwagi Brücknera Dzieje 56.
- T^{si}enia rz.: *Tena* 25: Cienia alias Stawka, d. Proсны.
- T^{si}eplesz i.: *Teples* 12: Cieplesz.
- T^{si}esząta i.: *Tessanta* 47: Cieszęta; tosamo imię w Księdze lubin. (*Tesata*), por. miejscow. *Cieszęta* i staroczes. imię *Teffata* (nekrol. podlaż.).
- T^{si}eszymysł i.: *Teffimizl* 15. 15: Cieszymysł.
- T^{si}karzewic lub Tykarzewic i.: *Tycareuiz* 46.
- T^{si}irno m.: *Tyrno* 34: Cierno.
- T^{si}irpisz i.: *Tyrpis* 10: Cierpisz.
- T^{si}is i.: *Tyff* 46: Cis.
- T^{si}mina i.: *Tmina* 45: Ćmina.
- Tur m.: *Tvr* 29: Tur.
- Turkowicy m.: *Tvrcouici* 24: Turek lub Turkowice.
- Turkowiszczę m.: *Turcouifte* 24: nie istnieje (? , pr. poprzednie).
Ty- p. T^{si}-.
- U-, V-: wyrazy pisane przez U-, których niema pod U-, patrz pod W-, i na odwrót.
- Unia rz. lub m.: *Vna* 22: Unia, w. i rz. (dorzecze Warty) w p. wrzesiń. Tak Kętrzyński Studyja 50 = RWH XXVI 250 zamiast fałszywego zrównania KDW z *Węną* wzgl. *Węnicą*.
- Unka i.: *Unca* 16: pr. staroczes. imię *Vnca* (nekrol. podlaż.) i nazwę miejscow. *Unćici* (Jireček Topogr.); hypocor. do któregoś imienia z *Unie*-.
- Uniejewo m.: *Uneievo* 24: Uniejów.
- Uniemysł i.: *Vnemisl* 16, *Vnemizl* 18.
- Uniewit i.: *Vneuit* 16.
- Uś^{si}ech lub Wzt^{si}ech i.: *Vstech* 47; pr. *Vestech* w Księdze lubin. obok staroczes. *Vteh* (nekrol. podlaż.), a zatym **vz-těchz* obok **u-těchz*. *Uciech* znane było i w Polsce, np. *Vczecho-nem* Piekosiński Zapiski sądowe wielkop. nr. 424.
- Ustoń lub Wzton i.: *Vstton* 21; pr. staroczes. imię *Vezton* (nekrol. podlaż.) oraz *Vestana*? (ibid.); por. miejscow. *Ustków*; ale także *Wsto*, *Wstowo*. Por. też do obu tych imion nazwy miejsc. *Uścięcín*, *Uścięcice*.

- Vestina* 21 i.: Wieśt^sina? Baudouin de C. czyta *V'estyná* (Вѣ-
стынія).
- Wilecząta i.: *Vilchanta* 17: Wileczęta.
- Wileczkow m.: *Uilhecov* 15: Wileczkowo. O pisowni *-che-* p.
Uwagi § 6.
- Wilezan lub Wilkan i.: *Vilcan* 17: do formy Wilkan por. na-
zwisko *Wilkaniec* (Kraśniński).
- Wilkosz i.: *Vilcof* 19.
- Viffima* p. Wyszyma.
- Wisła rz.: in *Uiflam* 28: ts.
- Witosz i.: *Vitof* 46.
- Witosza i.: *Vitoffa* 8; por. miejscow. *Witoszyn*.
- Vcad* 20 i.: Baudouin de C. czyta *Ukád*; niejasne.
- Vladizlauensis castelli* 31.
- Wojan i.: *Voian* 18.
- Wojbor m.: *Voibor* 26: dziś Wolbórz.
- Wojuta i.: *Uoiuta* 44.
- Wolisz i.: *Volis* 11.
- uraticzlauensis*: *deuraticzlaufenfi episcopatu* 25.
- Wrzeszcz i.: *Vrest* 46. Por. Uwagi § 8.
- Wrot^sisz i.: *Vrotis* 14.
- Vruti* 15 m.: wedle KDW i Piekosińskiego Wrzoso (!); czytać na-
leży prawdopodobnie *Urzuty* (a nie *Wrzuty*), por. Sł. gieogr.
- Wszebąd i.: *Vffebant* 11.
- Wszemir i.: *Vfemir* 14. 14.: pospolite, pisane też *Visemir* np.
KDM I (indeks) i t. d.
- Wszesiodł i.: *Vffezodl* 17.
- Wyszyma i.: *Viffima* 11.
- Wzorowicy m.: *Vzorouici* 23 dwa razy (mylnie, dittographia):
nie istnieje; por. miejscow. *Wzorki*.
- Z-: wyrazy, pisane przez Z-, których niżej niema, patrz pod S-.
- Zach i.: *Zach* 12: nazwisko *Zach* (Krakow.).
- Ząbat^sino m.: *Zambatino* 25: Zębacino.
- Zagorzycy m.: *Zagorici* 48/49: wedle KDW dziś Góra (wedle
Piekosińskiego Zagórzyn pod Kaliszem!).
- Zagórzyn m.: *Zagorin* 9: wedle KDW dziś Góra (wedle Piekosi-
ńskiego Zagórzyn pod Kaliszem!).

- Zdan (lub Żdan) i.: *Sdan* 20: to samo imię w dodanym dok. trzebnickim, nazwisko *Zdan* (Kraśniński) i liczne miejsce.
- Sdanto* i. 14: jak wynika z porównania z i. *Sdanta* w załączonym dok. z r. 1204 oraz ze staroczes. i. *Sdata* (nekrol. podlaż.) należy poprawić na *Sdanta* i czytać prawdop. Zd^zęta, pr. miejsc. Zdziętawy. Ale pr. *Godantho* (nekrol. wrocław.)? Zd^zewuj i.: *Zdeuj* 10; *Sdevij* 16.
- Sdomir* 9 i., zdaje się -*t* poprawione na -*r*, wydawcy wszyscy *Sdomit*; może błąd zamiast *Sdemir* lub *Sdimir*, pr. staroczes. *Sdimir* (nekrol. podlaż.), a także *Sdemil Zdemil* (ibid.); ale por. miejsc. na Wołyniu *Zdomyśl*.
- Złymysł i.: *Slimiśl* 47. KDW dobrze *Slimiśl*, Piekosiński *Slimiśl* (prawdop. błąd), Kętrzyński i Zakrzewski poprawiają na *Sulimiśl*.
- Sodouo* 18 m.: według zgodnego objaśnienia wydawców dziś Żędowo (Zendowo) al. Żędowo w p. szubińskim;?
- Zwierzow m.: *Zuerfow* 32: wedle KDW dziś Wierszów (niema w Sł. gieogr).
- Żarnota i.: *Sarnota* 10.
- Żarnow m.: *Sarnov* 26: Żarnów.
- Żegost i.: *Segoft* 48; por. *Żegiestów*.
- Żelistryj i.: *Selistryj* 11.
- Żerzucha: *Serucha* 19; czytać *Žerucha* (Baudouin de C.) niemożliwe.
- Żnejn m.: *Žnein* 7: Żnin. Pisownia przez -*ei-* (-*ey-*) powtarza się, z tym nie błąd.
- Żuk i.: *Suc* 11: pr. *Zzuk* Pawiński Księgi sąd. łącz. II § 5965. 6175, dzisiejsze *Żuk* (Skarszewski) i t. d. Brückner Dzieje 58: „Żuk (? raczej Suk)⁴.”
- Żyłka i.: *Silca* 18: nazwisko *Żyła* pospolite.
- Żyrniki m.: *Sirdnici* 10: Żerniki.

Uwagi językowe.

§ 1. Pełnogłoski nosowe.

W tym względzie przedstawia bulla najdawniejszy znany polski stan rzeczy, który jeszcze był, ogółem biorąc, identyczny

z prasłowiańskim. Wypada zaznaczyć i stwierdzić z całym naciskiem wobec fałszywych lub niejasnych dotychczasowych zapatrywań na tę sprawę¹⁾, że w XII wieku, w każdym razie w pierwszej jego połowie, istniał w języku polskim jeszcze dawny stan rzeczy, obie prasłowiańskie nosówki ξ ϱ w swym pierwotnym rozkładzie. Że zaś, jak to ogólnie wiadomo, z końcem XIV w. panuje już nowy, dzisiaj jeszcze istniejący stan rzeczy²⁾, przeto przeobrażenie odbyło się między temi terminami.

Oczywiście sformułowanie powyższe jest dosyć ogólnikowe i nie może być innym. A mianowicie: 1) uwzględnia tylko jakość nosówek i to w przybliżeniu, bo nie możemy twierdzić, że polskie ξ ϱ XII wieku brzmiały zupełnie taksamo jak przed, dajmy na to, kilkunastu wiekami, w okresie prasłowiańskim: w każdym razie kontynuacja prasłowiańskiego ϱ brzmiała w polszczyźnie owego czasu raczej \hat{a} ; nie uwzględnia zaś owo sformułowanie wcale iloczasu, który identycznym nie był; 2) uwzględnia tylko narzecze kulturalne (tak! nawet w XII w.), a nie twierdzi o narzeczach: dyjalektycznie były z pewnością różnice, zwłaszcza co do czasu i sposobu przeprowadzenia ewolucji. Rzecz cała jest ważna, między innymi dlatego, że daje ogólniejszą (t. z. i dla wokalizmu wogóle) orientację chronologiczną dla gra-

¹⁾ Nietylko wywody Baudouina de Courtenay *О древне-польскомъ языкѣ до XIV-го столѣтія* (1870) w odnośnym ustępie (zwłaszcza w §§ 96. 97) są niejasne i nieprawdziwe, a moim zdaniem także sprzeczne same w sobie, ale i w następnych czterdziestu już prawie latach ci co zabierali głos w tej sprawie mylnie ją oświetlali, przypuszczając albo zbyt wczesne spłynięcie obu prasłowiańskich nosówek w jedno a (t. j. nosowe a), albo też istnienie w tej najdawniejszej epoce historycznej polszczyzny trzech nosówek (ξ a ϱ), por. przegląd u Kulbakina *Къ исторіи и діалектол. польскаго языка* 21 nstt., własne zdanie Kulbakina tamże str. 30, do czego przybyły jeszcze Mileticza rozprawka w Zborniku Jagića (pr. Nitscha recenzję RS II 33 nstt.) oraz wywody Brücknera *Dzieje języka pol.* 31 (ogólnie) i 56 (specjalnie o naszej bulli).

²⁾ t. j. zupełne spłynięcie, zmieszanie obu prasłowiańskich nosówek: zarówno ξ jak ϱ , dały, o ile były na gruncie polskim krótkie, w rezultacie jedno ξ , zaś, o ile były długie, jedno ϱ (pisane a). Dwojakie pochodzenie nowopolskiego ξ || ϱ można rozpoznać wyłącznie tylko po wyglądzie poprzedzającej je spółgłoski.

matyki polskiej, a poza tym dla rozwoju samychże nosówek ważnym jest stwierdzenie czasowego i jakościowego punktu wyjścia całego przeobrażenia.

Materiał bulli przedstawia się tak: nosówka, odpowiadająca starocerkiewnemu *ɑ* (które teraz Berneker pisze przez *o*) jest zawsze pisana *an* wzgl. *am*, zatym prawdopodobnie brzmiała *ɑ̃*, to jest mniejwięcej jak nosowe *a* z labjalizacją¹⁾; *Balouanz*, *Chomantovo*, *Dambnicia*, *Dambfco*, *Gamba*, *Gambiza*, *Ganzaua*, *Candera*, *Crambos*, *Lancicie*, *Mancoffa*, *Mantina*, *Mantif* (bis), *Pampic*, *Pandetech*, *Panten*, *Pantif* (bis), *Poddambi*, *Zandej*, *Zandeie-uici*, *Zandomir*, *Zuandri*, *Tandov*, *Tangomir*, *Vffebant*, *Zambatino*; są dwa tylko odstępstwa, *Lunciz* (obok wyżej *Lancicie*) i *Chrustov*²⁾: wobec stałości pisowni *an* *am* niepodobna upatrywać w tym dowodu ogólnej tendencji wymowy ku wazkiemu *o*, ile specjalną, przy pierwszym wyrazie pod wpływem *t*, a przy drugim może tylko wpływ wyrazów *chrustac* i t. p. (bo był czasownik o formie *chrust-* obok *chręst- chróst-*). Nosówka, odpowiadająca starocerkiewnemu *ɛ*, jest znowu zawsze pisana przez *en* wzgl. *e*: *Chestoch*, *Chomefa*, *Deuentliz*, *Jeżor*³⁾; jak widać, *e* pisane jest przed spirantami *s z ż*, podobnie jak *Chrustov* (obok *Balouanz*, *Ganzaua*), zatym stosunek, panujący w dzisiejszym naryczu kulturalnym⁴⁾ jest może, w swych zaczątkach, bardzo stary.

¹⁾ por. też teraz Nitsch RS II 39.

²⁾ tu tylko mowa o odstępstwie w oznaczeniu *o* (*ɑ̃*) przez *u(n)* zamiast przez *an*; zaś o tym, że wobec dzisiejszego *Chrzastów*, *chrząszcz* \leftarrow *chręst-* mamy tu *u(n)*, a nie *e(n)*, będzie mowa niżej.

³⁾ dalsze przykłady w bezpośrednio następującym ustępie pod b). Pisownia przez samo *e* nie zależy zresztą w innych dokumentach wyraźnie od natury następującej głoski, np. w Księdze lubiń. mamy *Bosethe*, *Cestovoy*, *Otenzlav* || *Oteslav*, *Šwenthoslai* || *Swethoslava*, *Wecek* *Weceradus* || *Wencezlaus* *Vencezlavi*, *Vřrbenta*, *Zemeta* (prawda, że nie mamy zupełnie wiarygodnego odpisu i że tu i owdzie mogło być *n* pisane skrótem), w dok. trzebnickim załączonym *Hualeta*, *Sedleta* i t. d. — Przykład *Jeżor* nie jest zresztą pewny, bo prawdopodobnie czytać należy *Jeziór*, pr. Słownik.

⁴⁾ to znaczy, że przed spirantami jest prawie czysta nosówka, a zresztą słaba nosówka + *n m* i t. d.

Odstępstwa od tego stosunku, że *an..* odpowiada cerkiewnemu *o*, a *ę..* cerkiewnemu *ę*, istnieją, i one to zapewne maćciły wszystkim obraz, ale są pozorne. Rozpatrując cały materiał możemy stwierdzić naprawdę wahanie *an || en* tylko w jednej kategorii wyrazowej, a mianowicie w imionach typu *Borzęta*, i tak: a) *Boranta, Chaianta, Louanta, Miranta, Redanta, Zedlanta, Sobanta, Tessanta, Vilchanta*; b) *Dobrenta, Misflentino, Modlenta, Radenta Radeta*. Otóż już a priori byłoby rzeczą nieprawdopodobną upatrywać w tym próbę oddania jakiegoś pośredniego dźwięku między *a* i *ę*, jakies fonetyczne wahanie między *a* i *ę*, skoro go zresztą niema zupełnie, a występuje tylko tu, w jednej kategorii. A rozpatrując rzecz bliżej łatwo stwierdzić, że rzeczywiście mamy tu tylko morfologiczne wahanie, że w tej kategorii należy przyjąć dwie oboczne formy sufiksu, pierwotne *-ęta* i *-ota* (wzgl. *-ąta*), czyli że formy bulli na *-anta* zawierają *-ąta* ← prasłow. *-ota*, a formy na *-enta* zawierają prasłow. *-ęta*. Bo i dziś jeszcze obok nazw i nazwisk na *-ęta* i jeszcze liczniejszych pochodnych na *-ęcin -ęcice -ęcki* i t. d. (jak *Borzęta Borzęcin Borzęcki, Mierzęcin, Ziemięcki* i t. d., p. zresztą słownik svv.) są w języku także formy na *-ęta -ęcin* i t. d. z poprzedzającą niepalatalną spółgłoską, zatym kontynuujące dawniejsze *-ąta* (wzgl. *-ota*), a nie *-ęta*, jak np. *Łowęcin Łowęcice, Gołęcin Gołęczewo, Goręcin* (wzgl. *Goręczyno*¹⁾), kilkanaście miejscowości *Stawęcice, Stawęcin -cinek, Stawętin*; często są i oboczne takie i takie formy od tegosamego pnia, jak np. kilka *Stawęcic* i *Stawęciców* dawniej brzmiało też *Stawięcice, Stawięcin*. Jak widać wyraźnie z nazw, wymienionych w bulli, już wówczas nastąpiło pomieszanie obu sufiksów, bo mamy *Vilchanta* t. j. *Wilcząnta* i *Boranta* t. j. *Bořąta* (jak wykazuje dzisiejsza nazwa tej miejscowości *Borzęcin*), których *-č-* i *-ř-* nie mogły przecież fonetycznie po-

¹⁾ kaszub. *Goręceno* (niem. *Gorrentschin*), w połowie XIII w. *Goranchin, Goruchino*. Co się tyczy tych form *Gołęczewo || Gołęcin, Goręczyn || Goręcin* i podobnych, to oczywiście oboczności te nie są czysto fonetycznego pochodzenia, ale w każdym razie *-czewo, -czyn* zaszczerpiono na pniach *golęt-* (← *golot-*), *goręt-* (← *gorot-*), a o te nam tutaj chodzi.

wstać przed *-ota*; później, kiedy obie krótkie nosówki spłynęły w *ę*, pomieszanie stało się jeszcze zupełniejsze. Tosamo zresztą było zdaje się i w czeskim, spotykamy tam przynajmniej obok *Bořata* (≡ **Boręta*) także *Bořuta*, co może kontynuuje **Bořęta*, a nie sufiks *-uta*, bo ten jest tam zdaje się bardzo rzadki. Można zatem mówić o analogicznym rozszerzaniu się jednego i drugiego sufiksu, zwłaszcza że były sobie i znaczeniowo i fonetycznie tak bliskie, ale w każdym razie mamy do czynienia z dwoma różnymi sufiksami, o których teraz kilka słów chcę powiedzieć.

Gramatyka słowiańska zna dotąd tylko imiona typu *-ęta*, por. Miklosich Vergl. Gr. II 193. Vondrák Vgl. Gr. I 494, łącząc je ściśle z imionami nijakimi na *-ę*, gen. *-ęte*. Zkądże się wzięły polskie formy tych imion własnych na *-ota*? Niewątpliwie stoją one w bliskim związku z przymiotnikami na *-otz* wzgl. *-otyjz*, urobionemi od pnia (nierozszerzonego jeszcze sufiksem *-jo-*) part. praes. act., albo, inaczej mówiąc, polegają na starych part. praes. act., przeprowadzonych do odmiany *-o-/-a-*: staroczes. *mo hutý*, *bě hutý*, *mrzutý*,] nowoczes. *tekutý*, rus. *słowútyj* (pr. Miklosich II 203—4), których prasłowiańskość i zasadnicza przynależność do part. praes. act.¹⁾ wynika z cerk. *mogąť* 'δυναστης', obok czego rus. *mogút* m., słowien. *perôt* f. ≡ *peratъ* (obok *perút* f., *perúta*) 'skrzydło, lotka (ptaków), pióro' (Miklosich II 201 §§ 91. 92), oraz z pochodnych na *-wnz*: czes. *mohutný*, *slovutný*, ros. *mogútnyj* (*mogutnój*), małorus. *slavútnyj*, którym odpowiadają słowien. *mogótan*, staropol. *slawętny*, z czego dzisiejsze *slawetny*²⁾. Mamy też femin. jak ros. *mogutá*, mr. *slaw-*

¹⁾ mówię »zasadnicza«, bo zresztą ten lub ów twór podobny mógłby zawierać sufiks *-uto-*, taksamo jak są niewątpliwie imiona własne na *-uta* (pol. *Boguta*...), które znowu alternują z tworami na *-ota*, por. o tym niżej. Ale taka możliwość dla tego lub drugiego tworu czeskiego i ruskiego na *-uty(j)* nie zmienia wcale zasadniczego stanu rzeczy, powyżej określonego.

²⁾ *slavóthni slavótna* Brückner Kaz. średniow. (1895) 32, 310. 33, 17 (= RWF XXIX 69, 310. 70, 17), *slavóthnoscz* Kaz. gnieź. wyd. Nehringa 86. Zatrata nosowości w dzisiejszym *slawetny* jak w *pietnaście*.

wita, które możemy uważać za wprost identyczne z naszymi imionami *Sławęta* i t. d. Wobec tego stanu rzeczy jest uprawnione pytanie, czy także imiona własne na *-ęta* nie polegają przedewszystkim lub wyłącznie na analogicznych formacjach partycypjalnych: *Chwałęta*: *chwałę chwałęt-* = *Sławęta* t. j. **Sławęta*: *słowy słowęt-*; zwłaszcza że w part. praes. act. są takie, bardzo stare oboczności jak starocerk. *gorę goręsta* || *goręsta* (pol. *gorący*): można też z powyższą polską obocznością *Sławięta* || *Sławęta* (**Sławota*) porównać dobrze częstą oboczność słowiańską *žgěc* gen. *žgěca* || *žgōc* gen. *žgōca* 'pałacy', *vrěc* || *vrōc* (podobnie zresztą pol. *wrący* || *wrzący*, chociaż to możnaby ostatecznie inaczej pojmować), por. Miklosich II 203.

Poza omówioną kategorią są tylko dwa wypadki, które na pierwszy rzut oka wyglądają na wyjątki, odstępstwa od określonej zasady: *Landa* = dzisiaj *Ląd*, którego *l* (nie *ł*) zdaje się wymagać formy pierwotnej **Lęda* i *Chrustov* = dzisiaj *Chrzastów*, gdzie zatym na pozór forma bulli *Chrustov* polega także na dawniejszej **Chrzęstow*. Zaczniemy od ostatniej. Otóż nie ulega chyba wątpliwości, że formę bulli należy czytać, wedle dzisiejszej pisowni, *Chrzastów* a nie *Chrzęstów*, taksamo jak obok naszego *chrząszcza* inne języki słowiańskie mają formę z pierwotnym *-o-* i jak obok pnia werbalnego *chręst-* jest oboczna forma *chrōst-* (a także *chrust-*), por. Miklosich Et. Wtb. svv. *chrenst-* i *chronšti*. To też niema potrzeby w formie wzgl. pisowni *chrōst* Psalterza flor. upatrywać z Brücknerem Dzieje jęz. pol. 102 „starej pisowni, żywo wiek XIII przypominającej“, to jest tylko pisowni *chrōst* zamiast *chrząszcz*: (Brückner myśli tu zapewne przedewszystkim o pisowni *-st* zamiast *-szcz*) przecież jeszcze dzisiaj istnieje *chrąst* np. w narzeczach kaszubskich.

Co się tyczy formy *Landa*, to objaśnienie jest wątpliwe: nasuwa się wprawdzie łatwo przypuszczenie o skrzyżowaniu się w tym wyrazie rodzimego słowiańskiego *lęda* z germańskim, albo może (pierwotnie) i celtyckim wyrazem o wokalizmie *-a-*, zwłaszcza że tu chodzi o nazwę miejscowości, i to bardzo starej, ale trudno na to przysięgać. W każdym razie ten jeden wyraz nie może zachwiać jasnego świadectwa wszystkich innych.

W końcu dodaję, że *Keblouo* należy oczywiście czytać *Kieblouo*, a nie *Kęblouo* jak Baudouin de C.

§ 2. Rzućmy jeszcze okiem na inne oryginalne zabytki (dokumenty) XII i XIII wieków, na dalsze losy nosówek i ich chronologję. Opieram się przeważnie na dokumentach, wydanych fotograficznie w MPP. Otóż rzecz przedstawia się tak: prawie do końca XII wieku niema wogóle nigdzie jeszcze zmiany tego starego stanu rzeczy, jaki bulla z r. 1136 przedstawia. Dopiero z końcem XII w. pojawia się zrzadka *an* za dawne *ę*, i to 1) w śląskich i małopolskich dokumentach, 2) tylko za takie dawne *ę*, które w następstwie jako krótkie dało ^o*ę*. Ciekawe przytym, że przedewszystkim występuje to po *č*; zresztą jeszcze i w XIII w. w innych wypadkach prawie stale piszą *e(n)*. Zaś w innych stronach obszaru polskiego zdaje się że jeszcze i w XIII wieku nie nastąpiło wogóle znaczniejsze przesunięcie, to jest takie, któreby dochodziło do świadomości. Dla obszaru małopolskiego naprzykład zanotowałem z oryginalnych dokumentów KDM I dopiero z r. 1327 przykłady na *an* (*a*) za dawne *ę*. Zresztą nie mogę dać jeszcze w tej chwili wyczerpującego obrazu, poczęści dlatego, że na większą część dokumentów XIII w. na razie, póki nie wyjdzie dalszy ciąg MPP, nie można się obecnie z zupełną pewnością powoływać, poczęści zaś wątpię, czy to wogóle będzie możliwe, bo o lokalnych, narzeczowych szczegółach całej ewolucji nigdy nie będziemy dokładnie poinformowani. Bądź jak bądź, w wielkopolskich zapiskach sądowych z końca XIV w. mamy już, jak wspomniałem i jak wiadomo, dzisiejszy stan rzeczy; poza tym możemy zdaje się stwierdzić, że ewolucja rozpoczęła się od przeobrażenia krótkiego *ę*, a skończyła przeobrażeniem krótkiego *ę*, bo najpóźniej występuje nowopolskie *ę* jako kontynuacja dawnego krótkiego *ę*, albo, inaczej mówiąc, najdłużej się utrzymuje dawny stan rzeczy przy *ę*. Mamy wprawdzie w małopolskich oryginalnych dokumentach jeden przykład nowego *ę* z dawnego (krótkiego) *ę* z połowy XIII wieku, ale niezupełnie pewny. A mianowicie r. 1257 (KDM I nr. XLIV) *Curozuechi* = Kurozweki obok *Pstrusnicj* = Pstrążnicy, *Wangerci* = Węgierce, *Dambane* = Dębiany, *Wezounice* = Wiązownica, *narub* = narąb oraz obok nazw w doku-

mencie z r. 1254 (KDM I nr. XL) *Pobranchin* = Pobęczyn, *Dambno* = Dębno, *brenczowicz* = Brzeczowice; w dokumencie z r. 1262 (ibid. nr. LVIII) zaś *Curozuanci* i *Curozuank* obok *Pstransnici*, *Wangerci*, *Dambane*, *Sobessanci* = Sobiesęki, *Weżownicy*; natomiast w tym samym roku (1262) w dokumencie nr. LIX znowu *Curosuenchi* obok *Sobesanci*, *naramb*. Otóż przykład ten nie jest pewny, bo 1) mogła łatwo istnieć oboczna forma *Kurozwięki*, chociaż dzisiaj nieznana, wyparta zupełnie przez *Kurozweki*; 2) jeszcze prawdopodobniejszą, prawie pewną rzeczą jest, że ta w tym wyrazie mamy do czynienia z dawnym *an*, a nie *ę* ani *o*; jest mianowicie na Wołyniu wieś *Kurozwan* (pow. ostro(ę)ski), polegająca na imieniu *Kurozwan*. Otóż nasze *Kurozweki* przedstawiają wedle tego zdrobniałe *Kurozwan(e)k*, którego *an* w zgłosce zamkniętej zrównało się począści z *ę* t. j. wówczas *ä*, a nie z *ę*, i dlatego chwiejna pisownia *an* || *en*. Jeżeli to pojmowanie jest słuszne, to przykład ten jest bardzo ciekawy i nieobojętny. Tegosamego zresztą uczą *wędrować* i t. d.

W następującym dodatku, zawierającym wypiski z dokumentów, wyrazy, w których już występuje *a(n)* za dawne krótkie *ę*, drukowane są rozstrzeloną kursywą.

- r. 1146 (KDW I nr. 12 = MPP tab. III): apud *loncziam*, *Montinus*.
- r. 1153 (KDW I nr. 18 = MPP tab. V): *Manthev*, *Prandota*, *Dambagora*, *Dambrouici* (tosamo w identycznym dok. z r. 1153, KDW I str. 577—8 ad nr. 18 = MPP tab. VI: *Mantheu*, *Prandota*, *Dambagora*, *Dambrouici*). Czy *Pogengroza* tych 2-u dokumentów, obok czego w drugim także *Pangroz*, dzisiejszy *Panigródz*, brzmiała dawniej *Pojegroza*, trudno wiedzieć.
- circa 1166 (KDP III nr. IV = MPP tab. VII): *Panten*, *Pantiz*, *Sanchora*, *Bambica*; niepewne *Svuecek*, *Bâk*.
- r. 1167 (KDKKr I nr. 1 = MPP tab. VIII): *Sudomir* (bis), *veneczlai* (Gen.), *zvenfici* (= dzisiaj Świążyce), *radoband*.
- r. 1173—6 (Grünhagen Regesten² nr. 46 = MPP tab. X, cf. KDW I nr. 21): *Lubenf* *Lubênf*.
- r. 1178 (KDW I nr 23 = MPP tab. XIII): *Standoi* (i niepewne; dzisiaj Tądów), *Stampiz*.

- r. 1189 (Grünhagen Reg. nr. 55 = MPP tab. XIV): *prilanc*.
 circa 1190 (KDP I nr. VI = MPP tab. XVIII): *Tuchapi*
 (Tuczępy).
- r. 1198 (KDW I nr. 34 = MPP tab. XIX): *Zuantozlaw*s,
Lantkovic, *fundemerensis* (bis), *Modrelanc*, *Crampa*; nie-
 pewne *Benganou* = dzisiaj *Bieganowo*.
- [1202—1203] (Grünhagen Reg. nr. 76c = MPP tab. XX): *Virbata*.
- r. 1203 (Grünhagen Reg. nr. 87 = MPP tab. XXIII): *prilanc*.
- r. 1203 (Grünhagen Reg. nr. 92 = Haeusler Urkundensamm-
 lung... Oels nr. 9 = MPP tab. XXIV): *Wgrinou*, *Wgri-
 nou* (t. j. *Vugrinou*). *Lubens*, *Zuentech*, *Golendinou* (bis),
Zuantoffi (bis), *Chastobor de Zadouel*, *Otezlaus*.
- r. 1204 (p. dodatek): *Gamba*, *Nesebud* (ter), *Zdeband*, *Zband*, *Cram-
 piſſa*, *Wangrinou*, *Panſa*, *Dambroſa* (bis), *Kandera*, *trambee*
 (gen.), *Zantirou*, *de Zantochan*, *Kranch*¹⁾ — *Zuantos* (bis)
Zuantos, *Zaiechconis*, *Rediffeu* (w innych dok. *Ren-
 diffeuici* ..), *Brenſata* — *Hualeta*, *Sedleta*, *Zedlante* (gen.),
teffate (gen.). *Ceffata*. Niepewne: *Prenthco* (p. tekst) i *Cucol*.
- r. 1208 (Grünhagen Reg. nr. 127 = Haeusler nr. 18 = MPP
 XXVI): *Wangrinou* (kilka razy). *lubens*, *Zuentech*, *Zuan-
 toſſi*, *Andree Ranzki*, *Lang. Panglouw* (bis), *panglow*, *Kam-
 parouw* (bis), *lubench* (vadum), *Zanzechnicam*.
- r. 1209 (KDW I nr. 64): *Chanstobor*.
- r. 1224 (KDKKr I nr. XIV = Album pal. tab. V): *Putiflay*
Putislaus. *Pantinus*, *de lucicia*, *chlufeta*, *vilantovic*²⁾, *Iureta*,
Neprebud, *Sulenta*, *Sudomir svdomirensis*, *de lantcouich*,
gamba, *Vencslauec* — niepewne *Cefuta*.
- r. 1250 (Haeusler Urkundensammlung... Oels nr. 51): *Zlencz*
 (mons), *Yrenc*, *Chescovice*, *Tampadla*, *Cossentino*, *Chranstova*,
Panckov, *Dmanc*, *Chastochova*, *Wenruse* (niejasne).

§ 3. Co się tyczy nazw osobowych *Panten*, *Duiſen* i *Zippen*
 i pytania, jak je pojmować, to nie ulega wątpliwości, że należy
 je czytać *Pât^{en}*, gen. *Pât^{na}*; *D^{wi}žen* gen. *Dwiżna* i *Sypien* (lub

¹⁾ ale może = niem. *Kranz*.

²⁾ zawiera właściwie pierwotne *-an-*, bo pochodzi od niem.
Wieland.

Sypień), gen. *Sypna*. Poruszam to głównie dlatego, że Baudouin de C. czytał *Pałę*, formę *D'vižen* zaopatrzył znakiem pytania, a *Zyppen* zostawił bez transkrypcji także z pytańnikiem, tak że mogłyby się te imiona wogóle wydawać niejasnymi. Ale ten typ imion jest w starej dobie pospolity. Rozstrzyga porównanie z staroczes. *Puten* (nekrol. podlaż.) oraz z nazwami naszych miejscowości *Pałnow*, *Pałnowo* (por. też *pałnik*), por. nadto np. w załączonym dokumencie z r. 1204 *Voyen* (= *Wojen*), *Zulen* (= *Sulen*), *Milochen* (*Miloczen*), *Soben* (= *Sobien*), częste bardzo *Goden* (= *Godzien*) i t. d. w innych także zabytkach; nazwiska tego typu nie odrazu zginęły, por. np. *Kościen* w *Miesięczniku herald.* II 62. Są to więc poprostu przeważnie przymiotniki w formie niezłożonej, tak jak dzisiejsze *godzien*, obok złożonych *godny*, *pałny* i t. d., urobione pospolitym sufixem *-nъ*. Istniały też niewątpliwie formy oboczne na *-ń*, może być że np. *Zyppen* tak raczej czytać należy ze względu na nazwy miejscowości *Sypniewo* itd., zupełnie tak jak obok częstych imion na *-on* mamy (później jeszcze częstsze) formy na *-oń*: *Radon* (jeszcze dziś: *Sikorski O* nazwach rodowych ... *Pam. III. zjazdu histor. pol. I Referaty*, *Kraków 1900*, str. (5)) obok *Radoń* i t. d.

Ten typ na *-en* \Leftarrow *-nъ* jest bardzo pospolity i u Czechów np. *Doben*, *Drahna* f. i m., *Glazen* (: *hlasný, głośny*), *Choten* (miejsca u *Gebauera Slovník*). Formacja ta miesza się u Czechów z tworami na *-en* \Leftarrow *-enъ*, zarówno pierwotnymi imiesłowami jak przymiotnikami i różni tylko tym, że przy tych ostatnich *-e* jest stałe np. *Kvašen*, a fem. *Kvašena*, *Glupen*, a miejscowość *Glupenovo*, fem. *Blažena*, *Božen* i f. *Božena* (*Gebauer Slovník*). Bardzo często niewiadomo tedy, czy imię na *-en* zaliczyć do tej czy do tamtej kategorii, bo rozstrzygają o tym tylko casus obliqui lub oboczne femininum. Ale w polskim różnica jest wyraźna, bo twory na **-enъ* brzmią od najdawniejszych czasów (t. j. w każdym razie od początku XII wieku) *-on*: w naszej bulli *Siedlon*, w *Księdze lubiń*. *Miron* = *Mirzon* u *Pawińskiego Księgi sądowe łączyckie I 2850*; naturalnie w polskim miesza się z tworami na *-on* \Leftarrow *-onъ*. W czeszczyźnie miesza się zresztą twory na *-en* \Leftarrow *-nъ* i \Leftarrow *-enъ* do pewnego stopnia także jeszcze z tworami na *-ěn* (zwłaszcza że tu *-ě* było krótkie), ale

w polskim znowu są rozróżnione, bo te ostatnie od najdawniejszych czasów brzmią naturalnie *-an*: staroczes. *Dobreña* (= *Dobřěna*), polskie *Dobrzan*, w Księdze lubiń. *Božana*, *Falana* (= Chwalana), *Odolan* i t. d.

§ 4. Co się tyczy oboczności imion na *-ota* i *-uta*, to właściwie nie wiele więcej wypada zrobić, jak ją skonstatować. Obok niezmiernie częstych tworów na *-ota*, pierwotnie imion pospolitych (appellativa), które też do dziś jako takie się utrzymały, nierzadkie są i twory na *-uta* jak *Boguta* (pospolite bardzo, np. w Księdze lubiń. i t. d., miejscow. *Bogucice*, nazwisko *Bogucki* — jest *Boguta* wzgl. *Bohuta* i w staroczeskim, pr. Gebauer Slovník). W bulli mamy *Blizuta*, *Mozuta*, *T^uechuta*, obok czego miejscowości *Blizocice -cin*, *Ciechocin*, a podobny stosunek i indziej, np. obok *Bronuty* w Księdze lub. (zapisany gen. *Bronute*) mamy *Bronocice*: widocznie więc formy, daleko częstsze, na *-ota* wyparły zwolna tamte. I w staroczeskim mamy podobną oboczność: obok *Borut* (pol. *Boruta*) w nekrol. podlaż. jest miejsc. *Borotici* *Borotin* (Gebauer Sl.).

§ 5. Spółgłoski *ć ź* (*dź*) rozwinęły się jak wiadomo z dawniejszych *t d*, to jest spalatalizowanych przed odpowiednimi pełnogłoskami *t d*. Otóż Baudouin de Courtenay O древне-польскомъ яз. §§ 39—47 rozbierając to zjawisko (wraz z *ř* wzgl. *rz* = *r*) dochodzi do wniosku (wywód główny w § 45), że przejście *t d* (*r*) ⇒ *ć ź* (*ř*) nastąpiło z końcem XII i początkiem XIII wieku, to znaczy że stopniowy ten rozwój był ukończony z początkiem (w pierwszej ćwierci) XIII w. Brückner Dzieje jęz. pol. 57 stawia sobie pytanie: „czy 1136 r. już miękkie *t, d, r* poprzehodziły w dzisiejsze *ć, dź, rz*, czy ostały jeszcze w pierwotnym stanie“ i odpowiada, że tekst bulli dowodzi na pozór tego drugiego, mając stale *t d r*, ale niemniej to nieprawda. Bo „obok znajdujemy także pisownię przez *cie*, np. *Cessimizl*, *Cecer* (ciecierz!), *Ciz* (Cis. jest jednak i *Tys*)“¹⁾, a więc, oświadcza Brückner: „nie waham się jednak, mimo pozornego świadectwa przeciwnego, już polszczyźnie z początku XII wieku przypisać

¹⁾ drugi i trzeci dowód jako nie znaczące pomijam milczeniem.

nasze dzisiejsze *ć, dź, rz* i czytam w buli gnieździeńskiej *Nemiris* Niemirycem, *Deventliz* Dziewiętlicem“

Zostańmy przedewszystkim przy naszej bulli. Stwierdziwszy, że tekst bulli oba razy najwyraźniej pisze *Teffimizl*¹⁾ i że jej pisownia w tym względzie jest zupełnie jednostajną i stałą, dochodzimy do wniosku, że absolutnie nie mamy prawa imion *Cecer* i *Ciz* czytać z Brücknerem jako *Ciecierz* i *Cis*: nie mielibyśmy do tego prawa nawet, gdyby się nie dało ich inaczej czytać — ale ponieważ możemy je doskonale czytać jako *Čečeř* (*Czeczerz*) i *Czyž* i w ten sposób zyskujemy naturalną zgodność ze wszystkimi innymi, licznymi przykładami, więc chyba trudno się wahać. Co do formy *Czeczerz*, którą tu przyjmuję²⁾, to mogę się powołać na nazwisko *Czczor*³⁾, dalej na czes. *ččeřiti* ‘czochrać, kędzierzawić’, z którym Berneker *Etym. Wtb.* porównuje przedewszystkim apofoniczne *kokora, kokorav* (południowosłow.) ‘kudłaty, kędzierzawy’, a dalej łotew. *zēzers* (= **kekeras*) ‘kędzierzawy’, *zekulis* ‘warkocz, kosmyk, kutas i t. p.’, a powatpiewając staroprus. *keckers* ‘groch’, litew. *kekė* ‘grono’, łot. *kekars* ‘grono’, do czego porównaj u Waldego *Etym. Wtb.* o łac. *cicer*. Otóż wypada do tego dodać czes. *ččelice* ‘czubatka (kura); Berglinse, Kronenwicke’, *ččule* ‘(Wein-)setzling, Sprössling’ (Gebauer *Slovník*), *ččorka* ‘Berglinse’, łuz. *šěšerić* ‘rozczochrac, nastroszyć (pióra i t. d.)’, *šěšer* ‘Zotte, Haarlade; Struppe’, *ččeř* ‘Bergfink (w dodatkach u Pfuhla), *ččorička* ‘Kronenwicke (Coronilla)’ i *ččolica* ‘Bandfisch (Cepola rubescens)’ (tamże). Nadto miejscowość czeską *Ččelice* (Gebauer), rodzinę *Czczelów*, od których poszła nazwa wsi *Czczelówka* (w pow. hajsyńskim, *Słownik gieogr. XV sv.*), *Czczereę* prawy dopływ Soży i nad nią miasteczko *Czczersk* (w pow. rohaczewskim gub. mohilewskiej); wreszcie, polskie gwarowe *cecorać się* ‘robić powoli, niezgrabnie, guzdrać się’ z obocznym *ceconić się*.

O *Czyżu* (lub *Cyżu*) niema co i pisać, pospolite to imię czy nazwisko, dawniej i dziś.

1) a nie *Cessimizl*, jak KDW.

2) Baudouin de Courtenay RS I 117: *Czczerz* lub *Cecer*, *Czyž*.

3) p. *Słownik*.

Pierwszy przykład zaznaczonej afrykaty, a więc powiedzmy dzisiejszego *ć dź*, znajduję w r. 1153 (KDW I nr. 18 = MPP tab. V oraz KDW I str. 577/8 do nr. 18 = MPP tab. VI) w dwa razy napisanym *Bartozege* = Bartodzieje, i później coraz częściej: r. 1178 (KDW I nr. 23 = MPP XIII) *sgimir* = Żdymir, r. 1198 (KDW I nr. 34 = KDM II nr. CCCLXXV = MPP XIX) *Bugiuoj* = Budziwoj¹⁾, w załączonym przywileju trzebnickim z r. 1204 *brochocino*, *Chocan* (= Chocian), *Braces* (= Braciesz) i t. p.

Prawda leży zatem, jak zwykle, w środku: tym razem między Brücknerem i Baudouinem de Courtenay.

§ 6. Nasza bulla pisze prawie stale na końcu i w środku wyrazów głoskę *č*, to jest nasze *cz*, przez *che*, wyróżniając ją w ten sposób od *ch*, naszego *ch*. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że głoska *-e-* w tej grupie nie ma żadnego znaczenia fonetycznego lub etymologicznego: *Bariche* = Barycz, *Coberichesco* = Kobierzyczsko, *Conecheno* = Konieczno, *Miliche* = Milicz (ale *Milich* = Milich!), *Louiche* = Łowicz, *Uilchecov* = Wileczkow, a zatem i *Pretche* = Przedcz, a może być, że i *Bichek*, *Clobuchec*, *Milachec* należałoby czytać bez *-e-*. Natomiast *Sulichna* i liczne na *-ch* (*Boruch*, *Bolech* i t. d.) oraz *Chrap*, *Chropec* i t. d.²⁾

Nie jest też ta pisownia właściwością naszej tylko bulli. I tak w dokumencie datowanym z r. 1145 (ale pochodzącym z XIII w., KDW nr. 11) mamy *Cheremesno* = Czczemeszno (dziś Trzemeszno), i podobnie jeszcze w r. 1251 (KDW nr. 292)

1) Ciekawa ta pisownia. Nic dziwnego, że wobec takiego używania *g*, oraz jeszcze częstszego jako *j*, używano nieraz dziwnych sposobów dla wyrażenia głoski *g*, jak w tymże dokumencie z r. 1198 *Guenezne* (bis) = Gniezno, albo owe znane pisownie Kazań gnieźnieńskich, nieobce i dokumentom, np. r. 1336 (oryg., KDM I nr. CCV) *domino Gzedche heredi de Gzedcycz* obok zwykłego *Gedco*, *Get(h)co* i t. d. (Giedek).

2) naturalnie konsekwentnie przeprowadzone to nie jest i być nie mogło: na początku wyrazów, z jednej strony *Chelzt* (= Chelst), z drugiej *Chelstoch*, *Chezram* (= Czestoch, Czesram); rozstrzyga samo brzmienie, ale przecież i tu była dążność do rozróżnienia i dlatego tu *cz-* pisano także przez samo *c-*: *Cirnech* (= Czyrniech), *Cyrnela* (= Czyrniela); albo też używano liter *sc-*, p. w tekście.

Cheremesna. Pisownia *Sciremusine* (bis) w oryginalnym dyplomie z r. 1146 (KDW nr. 12 = MPP III), gdzie *sci* = także tylko *cz*, także nie jest bez precedensu. Bo dla wyróżnienia na początku wyrazu głoski *č* (*cz*) od *ch* używano nie tylko samego *c* (p. przypisek; w dok. oryginalnym z r. 1153 (MPP V. VI) *Cirnelino* obok *Chyrnelino* = Czyrnielino), ale także *sc*: w naszej bulli *Scaple* = Czaple, w oryginalnym dok. z r. 1153 (MPP V. VI) *Kafskov* = Kaczkow.

W ten sposób znika nie tylko jeden z rzekomych przykładów na utrzymanie się jerów w pewnych połączeniach, ale także t. z. półnogląsija w staropolskim. Dla jerów, ponieważ nie było wcale wówczas form **Koberičsko*, **Końečno*, **Vilčkov* i t. p., jak przypuszczał Baudouin de Courtenay § 72 (i w słowniku). Dla rzekomego półnogląsija, ponieważ pisownie jak *Cheremesno*, *Sciremusine* i t. p. znaczą tylko tyle co *Čřemesno* (Trzemeszno).

§ 7. Co się tyczy formy *Dargorad*, wobec ogólniepolskiej albo normalnie polskiej *Drogorad*, to nie potrzebuję tutaj długo się nad nią rozwodzić; sądzę zresztą, że dla polszczyzny sprawa przedstawia się zupełnie jasno i prosto. Oczywiście forma ta, *Dargorad*, nie jest w ścisłym tego słowa znaczeniu polską, chyba że były niegdyś na północnym zachodzie obszaru polskiego narzecza, które dzieliły tę właściwość z zachodnio-lechickimi (kaszubskimi i t. d.). Ale przypuszczenie takie wisiałoby całkiem w powietrzu; w każdym razie niema potrzeby aż takiego sposobu dla wyjaśnienia *Dargorada*, albo takiego *Warcisława*, który był w r. 1269 „pincerna Cracoviensis ducisse“ (KDM I nr. LXXVIII) i podobnych. Bo po pierwsze, dlatego że np. nosimy imiona semickie, germańskie i t. d., nie jesteśmy jeszcze Semitami ani Giermanami, taksamo jak nie jesteśmy Francuzami, jeżeli sobie kupimy coś w Paryżu; a powtóre, granice Polski nie były przecież zamurowane i taki *Dargorad* mógł doskonale być zachodnim Lechitą. Tak zwanym prawom głosowym (nie szczęśliwa to nazwa) z pewnością nie przypisuję większego znaczenia, niż mają rzeczywiście, ale myślę, że stale się bez nich obchodzić znaczyłoby tyle co jeździć na welocypedzie stale trzymając nogi w powietrzu zamiast na pedałach. Dlatego przy najlepszej woli nie mogę widzieć np. w nazwie *Kołodrąb* (od tego

nawet *Kodrębski*¹⁾, którą nieraz Brückner wysuwał, formy starszej bez metatezy, taksamo jak chyba ani Brückner sam nie zechce widzieć w pospolitych bardzo *porowozach* (a spotyka się i *prowódz*) i *porwóstałach* form bez metatezy, bo polegają oczywiście na *powozie* (\leftarrow **povoRzъ*) oraz zbliżeniu z *rwać*, *porwać*, ani w formach ludowych *porzi(e)ć* 'spojrzeć', *dor-zieć* 'dojrzeć', bo polegają na *poźrzeć*, *doźrzeć*. A skoro tak, to i formy *pomorka*, *morka* obok *pomroka*, *mroka* są drugorzędne, a taksamo i *kołdrąb* polega na *ktodrąb*. Dowodzi tego chyba jasno -o-!

§ 8. Często bardzo pisownia grupy *šč* (*szcz*), powstałej z *sk* w danych warunkach, przez *st* obok *sch* (lub podobnie), zarówno w bulli jak i innych dokumentach XII i XIII wieku, np. *Vrest* = Wrzeszcz obok *Pischino* = Pyszczyno, jest czysto graficzną manierą, a została wywołana zapewne obocznością takiego *šč*, które polegało na *stj* i miało obok siebie formy z *st*, np. *pusty puścić* (w XI/XII w. *pustiti* albo *pustiti* lub podobnie) obok *puszcza puszczać* i t. d. Czy zaś pisownia tych drugich wypadków, to jest *šč* \leftarrow *stj* przez *st* polega tylko na etymologicznej zasadzie, czy też w wieku XI (na XII) jeszcze było słyhać coś z pierwotnego *t*, na to niełatwo odpowiedzieć. Wszystko przemawia przeciw, ale lepiej być ostrożnym.

Może być, że wspomniana pisownia utrwaliła się także dlatego, że *sc* używano nieraz dla wyrażenia samego *č* (pr. § 6); w ten sposób ewentualnie można było w piśmie odróżnić *šč* od *č*.

Dodatek.

Tekst dokumentu trzebnickiego z r. 1204.

Quod in labili geritur tempore labitur amemoria nec perdurat. nec aliquid est stabile nisi illud quod uiuax littera confirmat et corroborat. Ideoque ego Henricus dux Zlesie notum facio presentibus et futuris quod edificans cenobium beati Bartholomei intrebnic hos ministeriales et famulos²⁾ et eorum

¹⁾ jest i na obszarze serbskim *Kladoruba* (rzezka).

²⁾ sic; corrige *famulos*.

suc || *cessores adseruicium deodicatis virginibus iure perpetuo contulimus illi qui hospites dicuntur hanc pensionem soluere debent. Quilibet eorum duas mensuras tritici. duas filiginis. duas auene. inmensura sancti Adalberti. Mellis vnam sancti Adalberti. si habet quatuor uel plures boues. || uel duos boues et equum tantundem. si tantum duos uel equum habet. medietatem predictae solutionis debet. Qui alienis bobus propriam terram colit. mensuram filiginis. Arans alienis bobus alienam terram mensuram auene. Quilibet eorum tenetur metere. V. capetia. et tres plaustratas feni secare. || In ipsa trebnica sunt hi hospites. Bogdan filius zulen cum filiis. Micher frater eius cum filiis. Matul filius Zuluy cum filiis. Gamba filius vezle cum filiis. Godes filius Nesebud cum filiis. Godes et Gostirad filii Latek cum filiis. Boguchual et Belec filii cuchec cum filiis.*

⁵ Dalestriy filius Radoft cum filiis. Dobruy || filius Neznauy. cum filiis. Goden filius goden cum filiis. Crupa et modlibog filii piscos cum filiis. Zuantos filius crepisse cum filiis. Milozlaus et Ianek filii Prenthco ¹⁾ cum filiis. Item de Redisseu hospites Zlauc et Wferad filii Godconis cum filiis. Bogumil et Hualeta. filii zadonis cum filiis Glouna || filius Mizliborii. cum filiis. Item dux contulit beato Bartholomeo Dalemirum decimum legnicensem de uilla zaiechconis. ut sit cementarius cum posteritate. qui si cementum facere neglexerit. hospitibus adequetur. Similiter Bogdan de streseuic. quem dux de decimis ad mellificia contulit. Item || Nerad filius dalek lagenarius et Boguhual. Huacen subdapifer. Rados qui fuit Moyfi. Boguchual filius Bogdan. Bertholt filius viti ²⁾ Sestreuit filius Miley. Cher filius Prezda. laudauerunt pro XX nummis. quilibet mensuram tritici aliam auene. Kamerarii; || Zbilut filius godes. Milobrat filius Nagvs ³⁾. Suc filius goden. Das pistor filius Ian. Singuli predictorum. lagenariorum. camerariorum. pistorum debent XX. nummos. preter Rados lagenarium filium ponat. qui annonam

¹⁾ ita Krzyżanowski, Haeusler *Prerathco*, equidem *Puthco* vel *Puchco* video.

²⁾ ita Krzyżanowski, Haeusler *Viner*, incertum.

³⁾ vel *Nagvs*.

debet sicut hospes dare. non tamen mel; Cultor uinee. Zuaris || defamilia domini. hic pro omni solutione uineam colere debet. et Wnoris futor de subula seruire. Opifices uasorum Oytas filius Cholo. et Voyen filius Radzlai pro omni solutione in pascha doleum. lagenam tinam. vrnam. et uasa uetera reficere semper; || Zdeband mellifex
 10 quamdiu mellificium ibi ordinat. urnam mellis sancti Adalberti soluet. Sed cum destiterit uel pueri eius. soluet quod quilibet hospes. Ibidem Boris. et zband quos dux emisit de decimis de Banouic. debent per annum claustro si VI boues uel equiualens || habuerint LXXX. rotas ambo. si . IIIIor. boues. uterque LX. si duos XXVIII. si alienis bobus arat uel¹⁾ propriam possidet XVI rotas. si alienos uel nullos XVI. quilibet. Similiter piruos hospes qui in knegnich mansit et mazech hospes de rassov. qui omnes in bricou sunt po || siti rotas debent similiter. Primum terminum habent soluendi rotas. incarnipriuio. secundum in festo beati Iohannis. tercium in festo beati Martini quas si non soluerint. soluent idem quod hospites. Rasseuichi hospites. Doman hlucic cum filiis. Nesda et Mirech filii curouic. || Vitek filius uitoftouic.²⁾ Ian filius iarek. Godis filius Pribirad et Sdanta frater eius. Sdimir Cucol Stres filii thussch. Nedan filius Milozlai. Iauis filius pobih. Godel filius crotosse. Hrobak filius hoceffouic.³⁾ De brochocino hospites omnes. Neudal || filius Zduy. Godek filius piyan. Butguffa filius Malek. Paulich filius Domas. Zuchora Stanis Crampiffa filii Preduoyouic. Milothen filius Domaui. Bogumil filius nesebud. Crston filius palek. Wsemil qui uiduam duxit. solus duoris futor
 15 filius zulim. || mensuram tritici aliam auene. De Wangrinouo omnes narochnici. Cozor filius uftalic. Panfa Pauel. Sedlik. filii Zule Chocan filius cothek. Preuodek filius guozdan⁴⁾ Chualis filius oytas. Horum quiuis habens boues IIIIor. uel duos et equum debet || urnam mellis sancti Adalberti qui duos boues uel equum medium. Insuper XX. nummos et mensuram

1) Krzyżanowski uillam?

2) Duda Vitoscouic.

3) Duda hotessouic.

4) guozden?

auene. Qui alienis bobus uel propriam uel alienam colit terram .XII. nummos. De malechou subdapiferi. Rados Krobcha. Miloftriy sidouin. Boze¹⁾ filius suc. || Sdan Iauoris filius hocemiri. Dambrosa prozek filius Bogdan. Kandra filius trambce. horum quilibet habens boues mensuram tritici aliam auene. si duo habent unum aratrum unum censum debent. Qui propriam uel alienam terram alienis bobus arat. mensuram auene. || ibidem Sedleta filius budek. Troscha filius Radim. Maluy filius zedlante. quiuis horum XX. nummos. De Rozerouo Zkouronech et budis filii Ratis. singuli horum habentes .III. or. boues uel .II. et equum urnam mellis XX. nummos et mensuram auene. Qui uero || tantum .II. uel equum. medium tanti pro stan. ibidem Zbor hospes. De Zantirouo. Sorau filius tessate. Comor filius reunis. Ian zarbin. Sdan filius Milek. hi subdapiferi debent annonam. Ibidem Vilcoft filius bracene hospes. De martinouo; || hospites. Stres zulis pabir filii Cohel. bogdan filius zabor. Sduy cum filiis raduy et masco. Ibidem existens Zuoyfa cum filiis duobus urnam mellis sancti Adalberti. Kamerarii. Radoft Ian filii Prozis. Iacub golich. Lagenarii. Sdan Zedle Dambrosa filii tesnonis. || Lalek Bogdan filii golisse. Mizlos Nagod Braces filii Zuaris. Singuli Kamerarii. et lagenarii debent mensuram tritici aliam auene. Zuantos filius andree. subdapifer tantundem. Sedliffek filius gostek XX. nummos. Si duo habent unum aratrum pro uno soluent annonam. Qui propriam || terram alienis bobus arat mensuram auene. Loduici filius ex hospita ducis natus et henricus eiusdem filius uineam colere debent. De maluffino Zulen cum duobus filiis. Crfton filius cehost²⁾. Godis filius miloft. Preuodis filius dobrofodl. Maluy filius charne³⁾. Maluy filius || nesde. Milozlaus de zantochan. De Stitcouich hospites. Carnota cum fratre. Voyek filius coffek. Zuantos filius Bogdan. Zuffa filius Scitek. Lagenarii Maluy Lutos Ogorala filii Iohannis horum quilibet. urnam mellis sancti adalberti. Tornatores. Cessata filius || Vrotek. Nesul paruh filii goloft. horum quiuis debet XV. iusticias innativitate domini. C. seu-

1) c suprascripta.

2) cehostis (?)

3) h suprascripta.

tellas. In pascha similiter. in festo sancti bartholomaei similiter. De cliffovo hospes. Zirak. Wlpicarii. Nesebud filius Miley. Zucora filius pmete¹⁾. Cecer Kray || Crisan filii netopir. istorum quiuis si .III. tor. habeat boves. uel duos et equum debet LX. nummos. si duos uel equum. medium. Si arat alienis bobus terram propriam uel alienam XV. denarios. Ibidem hospites Domachel cum filiis. Ibi lagenarius Lauris urnam sancti adalberti frater suus aliam. || Istorum qui propriam terram alienis bobus arat. mensuram auene; De Knegnich pistores. Stradla Daluy. Ozran filii Radouan. Sturek filius nesdis. Istorum quiuis mensuram tritici aliam auene. Si duo unum habent aratrum ambo tantundem. Si alienis bobus terram propriam arat mensuram || auene; De cothouic. piscatores. Radon Kranch. Godek. Goli. hrapek Buza. Zic. Voyen. Pribis. Cih²⁾ Miluy. Carnos. filii pozdek. Volis filius braces. Radzlaus filius bratos. Ocun et Rados filii goden. Nouof. Mechnati. || Stres. Wzgul. Brenfata. Quilibet Istorum debet fasciculum piscium qui meth³⁾ dicitur. in feria. IIIIta. alium in feria VIIta. duo ex his tertium in sabbato. Qui predicto modo nolet uel non poterit pisces soluere. debet duas urnas mellis sancti adalberti et mensuram tritici. aliam siliginis. Item || Stepan. falconarius cum licentia ducis laudauit. si. IIII. tor. boues habuerit urnam sancti Adalberti soluere. si duos dimidium. Si nullam mensuram auene. Item quos contulit dux. Mirech. Soben. Suethech. cum cognatione. 30 quilibet paruam urnam mellis et tres currus feni. Rados || de urac dux dimisit ad hospites intrebnic soluat ut hospes. Gofstis debrefna cum pueris dux dimisit ad hospites. Petrey ad hospites debrefna ut quilibet hospes soluat. Radon de rochitnica cum pueris mensuram tritici aliam auene. Comor cum pueris urnam mellis || Prufin uenator debet soluere quolibet anno sex paria rotarum cum omni ornatu. Strafech uenator urnam mellis. Dalestrij de roderouo urnam mellis. Zad de roderouo urnam mellis. Zdeh dux dimisit eum de fabris ad ortum colendum;

1) Haeusler Pamete, corrigendum uidetur panete.

2) post h littera quaedam scripta fuisse uidetur.

3) corrige mech = miecz (non autem miech), cf. Haeusler ad l.

Bogumil de urac ad || hospites; Valek et Crisan filii Roderii uenatores. debent uenari; Kuatek de posarisc cum fratre qui rotas parant debent soluere trinas rotas annuatim ad ecclesiam. Sedlik filius Nesde ut quilibet hospes. Sedan cum filio. Scouela cum filio. Milozlaus cum filio. quilibet || istorum debet tria paria de magnis rotis. Rados carnifex. Ruzota mellifex. Piscatores. Bogdan cum fratre. Crisan. Neful cum filio Pugel; Omnes suprascripti preter cultores uinee pro omnibus operibus ducis. tenentur operari intrebnic. VI. septimanis. uidelicet duabus || post octavam pasce. post octavam pentecostes II ante festum beati Martini. Quilibet eorum debet metere. V. capetia. feni tres plaustratas. secare in pratis ecclesie. In itinere ducis currus duos et custodes duos. de toto circuitu. conductumque 35 militarem debent habere. Preterea non debent || iudicari. nisi a suo iudice. Sed si grandis emergerit causa. coram duce. uel tantum Wratislaviensi castellano. Omnes soluent niune. Qui habet. IIIIor boues. uel duos boues et equum .II. pullos et duos caseos. et X oua. Qui duos boues uel unum equum. medie || tatem; arator alienis arans bobus. pullum uel caseum et V. oua. Insuper omnibus qui uolunt et possunt trebnic inhabitare. dux contulit libertatem; Et hoc factum nostra littera cum sigilli munimine roborauimus. nullus igitur in posterum de dictis ministerialibus ab in || dicto eis officio presumat remouere. ut nostra donatio inconuulsa inperpetuum ualeat stabilita permanere; Anno abincarnatione Domini Millesimo. ducentesimo. .IIIItto. ducatus nostri secundo. Cypriani Wratislaviensis episcopi etiam secundo;

B5597